

نمونه کارها

V Y Š E H B A D

P R A H A 2 0 1 5

Na obálce použito iluminace z osmanského rukopisu životopisu Proroka Muhammada z r. 1594. Proroka se umělec neodvážil vypoďobnit.
Za ním jedou Abú Bakr a Alí.

Na zadní straně mešita káhirske univerzity al-Azhar.

©
Prof. PhDr. Luboš Kropáček, CSc.,
2015
ISBN 978-80-7429-598-0

O B S A H

7	—————	ÚVODEM
9	—————	I. VZNIK ISLÁMU
11	—————	Muhammad
25	—————	Pravověrní chalífové a kořeny schizmatu
28	—————	II. KORÁN
29	—————	Kanonická redakce
34	—————	Exegeze (tafsír)
47	—————	III. SUNNA, ISLÁMSKÁ TRADICE
58	—————	IV. VĚROUKA
60	—————	Tříbení teologického dogmatu
76	—————	Dějiny profecie
82	—————	Eschatologie
86	—————	O andělech a démonech
91	—————	V. POVINNOSTI VŮČI BOHU: PĚT PILÍŘŮ
92	—————	Šaháda
93	—————	Tahára
96	—————	Modlitba
104	—————	Zakát
107	—————	Půst
110	—————	Hadždž
114	—————	Džihád
117	—————	VI. PRÁVO
119	—————	Vývoj fiqhu
123	—————	Právní kvalifikace osob, činů a platnosti úkonů
127	—————	Rodinné právo
132	—————	Dědické právo a nadace
133	—————	Trestní právo
135	—————	Některé další zákazy a právní normy
138	—————	Státní moc
144	—————	Právní reformy a soudobý fiqh
147	—————	VII. ETIKA
155	—————	VIII. MYSTIKA
155	—————	Od askeze k teosofii a poezii
164	—————	Témata a tendence
168	—————	Taríqy
173	—————	Na cestě k dnešku

177	IX. SEKTY
178	Cháridža
180	Ší'a
191	Ismá'ílíja
196	Extrémisté (ghulát)
197	Drúzové
200	Jazídíja
201	Šejchismus, bábismus, bahá'ismus
205	Ahmadíja
208	X. PŘÍZNAKY STAGNACE
220	XI. NĚKTERÉ REÁLIE
220	Kalendář
221	Náboženské svátky a významné dny
223	Chvalořečná rčení
223	Mešita (masdžid)
224	Duchovenstvo
227	XII. ISLÁM A KŘESŤANSTVÍ
228	Islámský pohled
238	Proměny pohledu z křesťanské strany
245	Nové podoby soužití a snahy o dialog
257	XIII. ISLÁM DVACÁTÉHO STOLETÍ
273	Obrazová příloha
291	Poznámka k přepisu arabských slov
292	Poznámky k bibliografii
295	Jmenný rejstřík
302	Rejstřík islámských termínů

NAŠE KNIHA VYCHÁZÍ JIŽ V 6. VYDÁNÍ

a autor i nakladatelství neskrývají potěšení z jejího čtenářského úspěchu. Našla si cestu do městských, školních i farních knihoven a do diskusí na fakultách, na svém poli pomáhá porozumět základům významné světové kultury. Je to citlivé a důležité poslání. K islámu se dnes hlásí půldruhé miliardy našich současníků. Vedle početního růstu však v muslimských společnostech pozorujeme rostoucí polarizaci, stoupá vzdělanost, ale i neklid, islám je porůznu využíván i zneužíván jako politická, nejednou militantní ideologie, směřující k extremistickým postojům a střetům v domácím prostředí i v černobíle viděném světě. Takové přístupy ovšem nepředstavují hlavní proud, pokojně zbožní stejně jako sekulárně a smířlivě smýšlející muslimové je odmítají. Existují také snahy o humánní reformy. Je na nás, abychom vůči islámu nepodlehli paušálnímu vyhrocování vztahu „my“ a „oni“ a snažili se o dorozumění v duchu nepochybných společně sdílených hodnot a aspirací s lidmi dobré vůle.

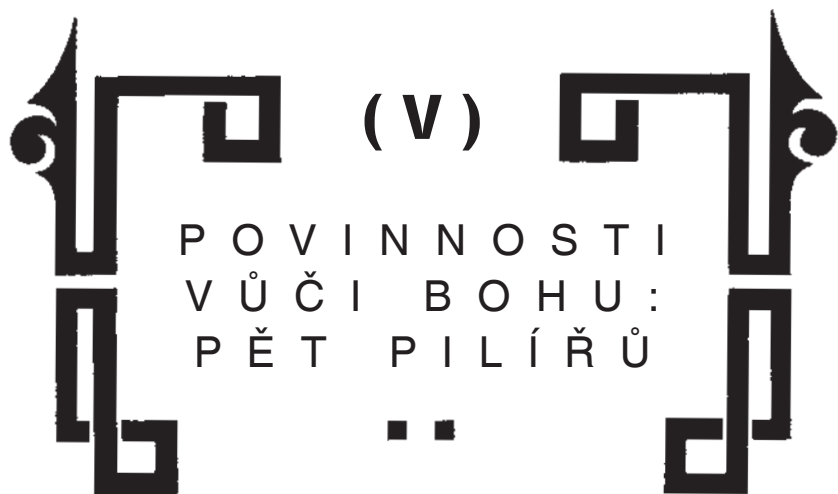
Jako protilek proti předsudkům a zaslepujícím obavám může nejlépe prospět lepší poznání z obou stran. O to se naše Duchovní cesty snažily již od své první podoby před více než 20 lety. Nabízejí trvale platné informace o islámské víře a zbožnosti a o kultuře, která se na těchto základech v menších i větších obměnách rozšířila světem. Kniha pomáhá pochopit historické a duchovní zázemí existující nejednoty: přijímané, nebo odmítané plurality náboženského života, právních norem a lidové

religiozity. A také kořenů a širšího kontextu motivací a rétoriky neklidu, k jehož faktorům je počítán islám.

V nynějším vydání byl vlastní text jako vodítko k porozumění dalším, širším souvislostem ponechán beze změny. Podstatně však byla aktualizována bibliografie. Nechybí upozornění na kvalitní informace dostupné online, s vědomím, že velmi mnoho příspěvků na webu bohužel takto hodnotit nelze. Provedený výběr tištěných titulů dává přednost knihám vydaným v posledních letech v češtině. Jsou nově uspořádány tak, aby ukázaly do oblastí nejvíce vtahovaných do současných diskusí, jako právo šarí'a, islám v Evropě nebo fundamentalisty znevažovaný sufismus. Nechybí ani knihy kritické. Z nepřeborného bohatství cizojazyčných monografií uvádíme jen několik málo titulů, naznačujících kratičkou anotací jejich osobitý přínos.

V Praze v červnu 2015

L. K.

ŠIROKOU, VŠE ZAHHRNUJÍCÍ PŘEDSTAVU

Bohem určeného řádu člení muslimští právníci do tematických okruhů vztahů člověka k Bohu (*'ibádát*) a vzájemných vztahů mezi lidmi (*mu'ámalát*). Ve vztazích *'ibádát* jde převážně o náboženské povinnosti v užším slova smyslu, o vlastní kult. Zásadní význam zde má pět povinností, které muslimské učení souhrnně označuje za pět sloupů nebo pilířů náboženství – *arkán ad-dín*. V souladu s tradicí se dodnes pokládají za nejpodstatnější znaky příslušnosti k islámu. Tvoří je: vyznání víry (*šaháda*), modlitba (*salát*), náboženská daň (*zakát*), půst v měsíci ramadánu (*sawm*) a pouť do Mekky (*hadždž*).

Prorok řekl: Islám se zakládá na pěti prvcích: vyznání víry, to znamená dosvědčení, že není božstva kromě Boha a že Muhammad je Jeho Posel, konání modlitby, placení zakátu, půstu v měsíci ramadánu a pouti do Mekky.

ze sbírky Buchářiho

V právnických knihách se celý okruh *'ibádát* zpravidla probírá hned na počátku a jednotlivým „pilířovým“ povinnostem jsou věnovány samostatné rozsáhlé kapitoly. Namísto obsahu víry, který je předmětem teologie, právní kompendia však rozebírají zpravidla nejprve pojem rituální čistoty *tahára*. Dále pak následují *salát*, *zakát*, *sawm* a *hadždž*. Navíc se do tohoto souboru často připojuje ještě svátý boj (*džihád*).

Termín znamená „svědectví“ nebo „dosvědčení“, v moderní arabštině také „vysvědčení“ nebo „certifikát“; ve specifickém náboženském významu pak „vyznání víry“. Islámská šaháda zní: *Ašhadu an lá iláha illá 'lláh wa Muhammadan rasúlu 'lláh.*“ Vyznávám, že není božstva kromě Boha a Muhammad je posel Boží.“

Toto krátké vyznání svou první částí řadí islám k monoteistickým náboženstvím a dále poukazuje na Muhammadovo prorocké poslání, čímž zahrnuje víru ve zjevený Korán. Chce-li se nevěřící stát muslimem, musí pronést šahádu. V současné praxi konvertita šahádu pronáší zpravidla před významným islámským činitelem, jakým je například šejch al-Azharu, muslimský státník nebo místní hodnostář. Stačí však pronést šahádu před dvěma svědky a pořídit úřední zápis. Při tom je samozřejmě důležitá upřímnost a poctivost záměru.

Tento pilíř má několik stránek. Za prvé, osoba, která pronáší šahádu, bude Bohem vyslyšena a odměněna jenom tehdy, jestliže chápe pravdu tohoto výroku a opakuje jej s porozuměním a opravdovou upřímností. Pokud by šahádu vyslovoval pokrytec, věřící pevně jinak, nebude u Boha pokládán za věřícího a nebude ani uchráněn trestu na onom světě. Ještě horší než takovéto skryté pokrytectví je odporné novotaření (*bid'a*)...

z knihy KITÁB USÚL AD-DÍN (O základech náboženství) Abdalqáhira al-Baghdádího (z. 1037)

Povinnost vyznávat víru plní příslušník muslimské obce při každodenních modlitbách, které šahádu vždy obsahují jako výraznou část. V širším smyslu vyznává svou víru též tím, že za ni bojuje a je připraven položit za ni i život. V takovém případě je s úctou připomínán jako *šahíd*, mučedník či padlý hrdina, etymologicky doslova „svědek“. (Stejnou řeckou etymologii má církevně latinské *martyr*, užívané o křesťanských mučednících.) V moderní době se uctívým *šahíd*, pl. *šuhadá'*, označují všichni, kdo položí život za ušlechtilou věc, například v národně osvobozeneckém boji.

Bohatě strukturovaný obsah víry (*ímán*), k níž se muslim hlásí a kterou v plnosti předpokládá šaháda, není již věcí právní vědy, ale dogmatické teologie.

Islám přikládá velkou závažnost čistotě, jejíž pojetí islámští právníci (podobně jako Mojžíšův Leviticus) rozebírají zevrubně až do drobnohledných podrobností. Jde o čistotu tělesnou, morální a rituální v jediném celku. Muhammad ji podle hodnověrného hadíthu označoval za polovinu víry. Tahára není sice jedním z pilířů, tvoří však důležitý předpoklad platnosti modlitby a hadždže.

Opakem čistoty je poskvrnění, které se z teologického pohledu dělí na hmotné a mentální, a z pohledu práva, prakticky závažnějšího, na věcné a náboženské, nebo na těžké (*džanába*) a lehké (*hadath*). K těžkému znečištění dochází jakýmkoliv pohlavním stykem a vůbec vyměšováním spermatu, u ženy je působí také menstruace a šestinedělí.

Á'íša řekla: „Prorok – ať mu Bůh žehná a dá mu mír – se mi opíral o klín, přestože jsem měla měsíčky, a potom přednášel Korán. Já zas, přestože jsem měla měsíčky, jsem Poslu Božímu čechrala vlasy.“

ze sbírky Buchárího (islámské právo je zde méně přísné než starozákonní očišťovací řády – srv. Lv 15:19)

Lehké znečištění přivodí dotyk nečisté věci (*nadžis*, opak od „čistého“ *táhir*). Takovéto nečisté, poskvřňující věci jsou víno a lihoviny, nečistá zvířata (vepři, psi), zdechliny (*majta*; každé zvíře, které nebylo náležitě usmrceno, mimo ryby a hmyz), krev, hnís, zvratky a výkaly (ale nikoli slzy, pot nebo hlen) a mléko nejedlých zvířat. Některé právní školy tento výčet poněkud pozměňují. Například podle Abú Hanífy lihoviny nejsou nadžis. Šíité naopak k výčtu přidávají mrtvá lidská těla a nevěřící. Obecně platí, že člověk se znečišťuje také konáním potřeby, spánkem, omdlením, dotykem osoby opačného pohlaví a dotykem pohlavních orgánů.

Ve stavu lehkého znečištění není věřícím dovoleno se modlit, konat *tawáf* kolem Ka'by a dotýkat se Koránu. Ve stavu džanáby není přípustné ani se zdržovat v mešitě nebo přednášet Korán.

Stav znečištění se odstraňuje očistným omytím, které je podle závažnosti poskvrnění rovněž dvojího druhu. Těžké znečištění odstraní jen *ghusl*, tj. úplné vykoupaní nebo omytí celého těla s vypláchnutím úst a nozder. Hadath lze odstranit částečným omytím (*wudú'*, *tawaddu'*). Očišťování se opírá přímo o autoritu koránského textu.

Vy, kteří věříte! Když se chystáte k modlitbě, umyjte si obličej své i ruce své až k loktům a otřete si hlavy své a nohy své až ke kotníkům! A jste-li potřísněni, očistěte se! Jste-li nemocni nebo na cestách či přišel-li někdo z vás ze záchodu anebo jste měli styk s ženami – a nenaleznete-li vodu – omývejte se dobrým jemným pískem a otřete si jím obličej své i ruce své; Bůh vám nechce působit žádné nesnáze, nýbrž vás chce očistit a dovršit tak dobrodiní Svě vůči vám – snad mu budete vděční!

(5:6)

V praxi jsou mešity vybaveny umývárny, aby si věřící před modlitbou mohl umýt tvář, hlavu, ruce i nohy. Postup wudú'u se v podrobnostech liší podle předpisů jednotlivých právních škol a muslim se mu naučí jako pevnému životnímu návyku.

Voda platí za čistou a očišťující, jde-li o vodu tekoucí, anebo – v jiných případech – pokud se nezměnila její barva, chuť a vůně. Podle konkrétních podmínek právníci vypracovali další složitá pravidla.

Očištění je přípustné, provádějí-li se čistou vodou, to jest dešťovou, pramenitou, studniční, říční nebo mořskou. Také tehdy, jestliže se voda pozmění v některých vnějších vlastnostech přidáním například prachu, šafránu, sody, mýdla, nebo jestliže nějaký čas stála v nádobě. Nikoli však vodou, která změnila svou povahu množstvím napadaného listí nebo jiné látky, silné nebo hojné do té míry, že převládne. Nikoli také vodou pozměněnou vařením jako sirupem, octem, růžovou vodou, vývarem nebo omáčkou. Ne také malým množstvím vody, do níž spadla nějaká nečistota, nejde-li o kaluž po prudkých deštích. Velkým množstvím vody je však možné se očistit i tehdy, je-li trochu znečištěna. Velké množství se určí tak, že nečistá strana se nerozvíří, nabere-li z čisté strany. Malé množství je takové, že se rozvíří všechna tekutina. Vodní jímka musí být tedy velká alespoň desetkrát deset loktů a hluboká tak, že bahno ze dna nelze vybrat rukou. Pak se rovná vodě tekoucí, což je voda, jež může odpavit stéblo.

Abú Bakr Effendi (19. století), z příručky pro jihoafrické muslimy

Když není po ruce voda, jako například v poušti, anebo při poraněních, kdy by voda mohla uškodit, provádí se podle koránského pokynu očista jemným pískem nebo prachem (*tajammum*). Věřící si jím zpravidla jen krátce přetře obličej a pak ruce až po loket.

Očista se nemá omezovat jen na fyzickou stránku, ale musí jí předcházet zbožné předsevzetí (*níjaj*) a doprovázet ji myšlenky na Boha. Podle teologického výkladu tak má jít zároveň o očistu srdce a ducha.

كيفية الوضوء

٢- اتخضع ثلاثاً

١- فويت الوضوء، بسم الله الرحمن الرحيم
وأغسل يديه إلى الرسغين

٣- استنشق ثلاثاً ١- اغسل وجهي ثلاثاً ٥- اغسل يدي مع المرفقين

٦- أسمع رُبع الراس ٧- أسمع أذني مرة ٨- اغسل رجلي مع الكعبين

Modlitba (*salát*; persky a turecky *namáz*) představuje hlavní, každodenní kultovní povinnost muslima a vedle obřadů hadždže vlastně jedinou závaznou podobu islámské bohoslužby. Jako pokorný, čistě bohobojný projev nemůže být spojována se snahou vyprosit si od Boha cokoliv jiného než správné vedení. Prosebnou modlitbu, bližší křesťanskému pojetí, islám označuje termínem *du‘á*. Ta je projevem čistě soukromým a není vázána žádnými předpisy. Zvláštní případy soukromé zbožnosti, tj. další modlitby nad závaznou normu (*wird*, *hizb*, *dhikr* aj.), byly po staletí upravovány předpisy mystických řádů a bratrstev. Závaznou povinnost vůči Bohu představuje pouze modlitba *salát*, kterou je třeba vykonávat podle tradice a bez ohledu na místo a národnost věřících vždy jen v arabštině. V této kapitole se budeme zabývat pouze tímto významným pilířem islámu.

V Koránu se sice o modlitbě *salát* hovoří nejednou, a to v různých souvislostech, její charakteristická podoba se však ustavila a uchovala především tradicí, vycházející z praxe Muhammadovy obce, později kodifikované právníky. Náležitosti modlitby tvoří velmi podstatnou část celé soustavy *‘ibádát*. Jsou přísně závazné pro každého muslima, který dosáhl dospělosti (*báligh*) a je duševně zdravý (*‘áqil*). Pro nemocné se počítá jednak se snazší variantou pohybů podle zdravotního stavu, jednak s dočasným prominutím povinnosti za pozdější náhradu (*qadá’*) po uzdravení.

Modlitba je platná jenom tehdy, jsou-li splněny stanovené podmínky (*šurút*): čistota těla, čistota místa a šatu, náležité odění, zaujetí správného modlitebního směru, znalost modlitebních časů a zbožné předsevzetí.

Pojem čistoty – *tahára* – byl již vyložen. Modlitbu věřící koná zásadně bez obuvi a jeho šat se pokládá za čistý, když nepřišel do styku s ničím poskvrňujícím. Také místo platí za čisté, je-li suché a neposkvrněné. Modlitbu není nutné konat v mešitě, kde jsou tyto podmínky samozřejmě zabezpečeny, ale je možné modlit se i v bytě nebo kdekoli jinde. V moderní době jsou továrny, kanceláře, letiště i jiná veřejná místa zpravidla vybavena modlitebnami se zvýšeným prahem, který věřící překračuje vždy již vyzutý. Často se také používá modlitebních koberečků, modláků (*sadždžáda*) v ustálené velikosti klečící postavy,

na nichž bývá zobrazen modlitební výklenek (*mihráb*). K témuž účelu lze také použít rohože nebo čisté látky.

Náležitým oděním se rozumí zakrytí stydkých míst (*satr al-ʿawra*). Stydkými místy je u mužů vše mezi pupkem a koleny. Ženy musí mít zakryto celé tělo kromě obličeje a rukou od zápěstí. Tímto předpisem je vlastně dána i norma, nakolik má žena chodit zahalena před cizími muži. Má mít vždy zakryty vlasy; závoj přes obličej však klasické právní normy nevyžadují a mnoho moderních muslimských autorů zdůrazňuje, že jde o škodlivý zvyk z doby úpadku.

Důležitou podmínku představuje požadavek být při modlitbě obrácen směrem k Mekce (*istiqbál al-qibla*). Zatímco židé se modlí ve směru k Jeruzalému a esejci a některé staré křesťanské skupiny se modlili směrem k východu, Muhammad asi sedmnáct měsíců po hidžře změnil modlitební směr (*qibla*) z dřívější orientace k Jeruzalému na směr k Mekce, podle tradice v duchu praxe Ibráhímovy. Směr k Mekce je v mešitách vyznačen výklenkem, nazývaným *mihráb*. Při cestách měl vždy pro určení správného modlitebního směru velký význam kompas, jemuž se podle této funkce v islámských jazycích dostalo někdy i jména (persky *qible-namá*).

Modlitební časy (*awqát, mawáqít*) jsou sice naznačovány již v Koránu, nicméně přesný počet denních modliteb a jejich časové určení byly zřejmě závazně stanoveny až za pravověrných chalífů. Podle sunnitských právních škol je věřící povinen modlit se pětkrát denně. První je modlitba za úsvitu (*salát al-fadžr, salát as-subh*), v poledne následuje *salát az-zuhr*, odpoledne uprostřed mezi polednem a západem slunce *salát al-ʿasr*, při západu slunce *salát al-maghrib* a v noci po vyhasnutí posledních červánků *salát al-ʿišáʿ*. Časem modlitby se rozumí doba od chvíle, kdy nastala povinnost, až do chvíle, kdy začíná povinnost modlitby následující. Jestliže věřící modlitbu ve stanoveném čase zanedbá, je povinen ji dodatečně nahradit (*qadáʿ*). Počátek modlitebního času oznamuje muezzin voláním *adhánu*. V moderní době je adhán vysílán také rozhlasem a televizí. Modlitební časy jsou podle astronomických propočtů sestaveny do kalendářních tabulek, jež jsou běžně k dispozici v mešitách i na trhu. Denní tisk islámských zemí publikuje průběžně pokyny o modlitebních časech na daný den. Před ranní modlitbou *fadžr* uvádí někdy ještě předsunutý čas před úsvitem pro další modlitbu *salát aš-šurúq*.

Voláním v modlitbě se islám odlišil od znamení dávaných rohy, dřevěnými nástroji nebo zvony v jiných náboženských pospolitostech. Prvním muezzinem ustavil Prorok v Medíně věrného černochoa Bilála. Adhán v klasickém pojetí volá muezzin z ochozu minaretu. Dnes se často používá moderní ampliónů a dosti často i nahrávky namísto přímého, autentického volání. Hlasově kultivované, melodicky vytříbené volání adhánu patří neodmyslitelně ke koloritu měst islámského Východu.

Alláhu akbar (4 x). Ašhadu an lá iláha illá 'lláh (2 x). Ašhadu anna Muhammadan rasúlu 'lláh (2 x). Hajja 'ala 's-salát (2 x). Hajja 'ala 'l-faláh (2 x). Alláhu akbar (2 x). Lá iláha illá 'lláh (1 x).

Bůh je převeliký. Vyznávám, že není božstva kromě Boha. Vyznávám, že Muhammad je posel Boží. Vzhůru k modlitbě! Vzhůru k blahodárnému činu! Bůh je převeliký. Není božstva kromě Boha.

Při ranním adhánu se přidává ještě *As-salát chajrun mina 'n-nawm* „Modlitba je lepší než spánek“. Šíité přidávají po vyznání Muhammadovy profecie ještě eulogii Alího: „Vyznávám, že kníže věřících Alí je přítel Boží“. A dodávají také: *Hajja 'alá chajri 'l-'amal!* „Vzhůru k nejlepšímu dílu!“

Adhán vyvolaný z minaretu se pak opakuje ještě uvnitř mešity bezprostředně před započatím modlitby. Věřící, kteří se přišli modlit do džámí'u nebo mešity, se seřadí do řad tváří k Mekce, muži vpředu, ženy buď ve zvláštní části nebo vzadu. Před mihrábem stojí imám, který kolektivní modlitbu řídí.

Vlastní modlitba se skládá ze dvou částí: povinného *fardu* a zvyklostní *sunny*. Obě části zní stejně. V džámí'u se fard modlí všichni společně, sunnu každý sám pro sebe. Modlitba tvoří jednotu duchovního obsahu a tělesných pohybů. Jednotlivé právní školy se v podrobnostech poněkud odlišují. Pohybová skladba sestává ze stání, sklonění s dlaněmi u kolen, opětovného napřímení, padnutí na tvář, tj. prostrace (*sudžúd*), a posezu klečmo na patách s rukama na stehnech (*džulús*), po němž následuje další prostrace. Celá část od sklonění po druhý sudžúd se nazývá *rak'a*. Modlitbě musí bezprostředně předcházet předsevzetí (*níja*), při němž věřící vyslovuje v duchu záměr vykonat modlitbu a předem určí i počet *rak'*.

Podle hanafíjské školy věřící zahajuje modlitbu ve vzpřímeném postoji s palci za ušima *takbírem*: *Alláhu akbar!* Od této chvíle se ocitá ve stavu zasvěcení (*ihrám*) a musí se již plně soustředit jen na modlitbu.

٩- اركع مكبراً وأقول:
سبحان ربّي الأعلى (ثلاثاً)

١٠- اركع مكبراً وأقول:
سبحان ربّي العظيم (ثلاثاً)

١١- اعتدل قائماً وأقول:
سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ

١٢- اجلس معتدلاً وأقول:
الله أكبر
١٣- اجلس مكبراً وأقول:
سبحان ربّي الأعلى (ثلاثاً)
١٤- اجلس معتدلاً وأقول:
الله أكبر

١٥- القى إلى يميني بعد قراءة التشهد
١٦- القى إلى يساري
وأقول في المرتين: السلام عليكم ورحمة الله وبركاته.

Kdyby se otočil, promluvil apod., modlitba by ztratila platnost. Dále pak se složenýma rukama před tělem pronáší formule chvály Boží a přechází k recitaci Fátihy. V mešitě Fátiha zaznívá nahlas, kolektivně. Následují další, libovolné recitace z Koránu. Při sklonění věřící znovu chvalořečí Bohu, při opětovném vzpřímení pronáší větu „Bůh slyší toho, kdo ho chválí“.

Následuje pokleknutí a prostrace, při níž se věřící dvakrát dotkne čelem země. Při každém sklonění opakuje Alláhu akbar a chvalořečení. Počet rak' fardu a sunny se liší podle jednotlivých právních škol; nejkratší bývá u ranní modlitby (po dvou rak'ách), u modlitby maghrib činí fard tři rak'y, u ostatních čtyři. V závěrečné části modlitby v pozici džulús věřící znovu chválí Boha a připojuje také slova chvály Proroka a vyznání víry. Zcela na závěr se obrací ke spoluvěřícím napravo a pak nalevo s pozdravem: *As-salámu 'ailajkum wa-rahmatu 'lláh* „Mír s vámi a milosrdenství Boží“. Tím končí stav ihrámu a celá modlitba. (Tento úkon připomíná katolické mešní pozdravení pokoje.)

Modlitba žen se v některých gestech liší, například namísto palců za ušima kladou ruce na prsa. Nemocní a mrzáci mohou celou modlitbu konat podle svého stavu vsedě nebo vleže.

Podrobné právní předpisy počítají s možností zkrácených variant modlitby na cestách (modlitba cestujícího *salát al-musáfir* zkrácená jen na dvě rak'y nebo spojující dvě denní modlitby v jedinou) nebo ve válce (modlitba strachu *salát al-chawf*, kdy se vojáci mohou modlit střídavě).

Abduláh ibn Umar řekl: Zúčastnil jsem se s Prorokem tažení v Nadždu. Když jsme narazili na nepřítele, seřadili jsme se do bojového útvaru. V té chvíli Posel Boží povstal, aby řídil modlitbu. Někteří z nás se modlili spolu s ním, zatímco druzí stáli ostražitě tváří tvář proti nepříteli. Posel Boží a ti, kdo se modlili s ním, vykonali jednu rak'u se dvěma prostracemi a potom se tato celá skupina postavila na místa těch, kteří se dosud nemodlili. S těmi rovněž se Prorok pomodlil jednu rak'u s dvojítm padnutím na tvář a se závěrečným pozdravem. Potom věřící vstali a ještě se jednotlivě pomodlili jednu rak'u se dvěma prostracemi.

ze sbírky Buchářího

Kromě pěti denních modliteb byly již za Muhammadova života oblíbeným projevem zbožnosti další, dobrovolné modlitby, konané podle určitých zvyklostí v noci nebo ráno. Pozdější právní literatura tu rozlišuje několik typů, mimo jiné podle toho, zda počet rak' je sudý nebo lichý.

Zvláštní význam má páteční polední modlitba *salát al-džum'a*. Věřící se ji modlí společně v džámi'u, účastní se povinně všichni dospělí zdraví muži. Napřed se každý pomodlí dvě rak'y sunny, potom vystoupí na kazatelnu (*minbar*) kazatel (*chatíb*) a pronese kázání (*chutba*) o dvou částech. První obsahuje náboženské, právní a etické úvahy a poučení, proložené citacemi z Koránu, druhá chvalořečí Bohu, Proroku, jeho rodu, druhům a následovníkům. V závěru bývá vyslovena prosba za hlavu státu a celou obec. Po *chutbě* je zopakován *adhán* a potom se věřící, seřazení za imámem, pomodlí dvě rak'y fardu. Páteční modlitba byla a zůstává i významnou politickou událostí. V muslimských zemích se dnes *chutba* a modlitba z významného džámi'u každý pátek přenášejí televizí. Političti představitelé dbají na to, aby se jí příležitostně na veřejnosti účastnili.

Páteční modlitbu připomíná modlitba o obou svátcích (*salát al-ídajn*), tj. o velkém svátku v měsíci *dhú-l-hidždža* a malém svátku na závěr *ramadánu*. Nepředchází ji *adhán*. Koná se zpravidla ve sváteční den ráno ve shromáždění věřících, podle možnosti na volném prostranství. Skládá se ze dvou rak', po nichž následuje *chutba*.

Zvláštní místo v liturgických zvyklostech má pohřební modlitba *salát al-džanáza*, která vlastně není modlitbou pilířového typu, ale prosbou za zesnulého. Celá se koná vestoje pod širým nebem. Tělo zesnulého v truhle je umístěno tak, aby pravou rukou směřovalo ke qible. U zesnulého stojí imám, dále v řadách účastníci pohřbu. Imám pronese níju a celkem čtyřikrát *takbír* (tj. zvolání *Alláhu akbar!*) s pozdviženými rukama, s dlaněmi obrácenými vzhůru. Při prvním *takbíru* recituje Fátihu, při druhém chvály Proroka, dále pronáší *du'á'* za zesnulého a *du'á'* za účastníky obřadu. Na závěr se všichni zdraví pozdravením pokoje.

Bože, promiň našim živým a našim zesnulým, těm, kdo jsou přítomni, i kdo jsou nepřítomni, mladým z nás i starým, mužům i ženám. Bože, těm z nás, jimž dopřáváš života, dopřej žít v islámu, a těm, jimž dáváš umřít, dej umřít v islámu. Bože, nezbavuj nás jeho odměny a nestíhej nás. Odpusť mu, Bože, a buď mu milostivý, uchovej jej a promiň mu, vyzdvihni jeho hrob a rozšiř mu vstupní cestu, omyj jej vodou a sněhem a vyleč a očišť jej od chyb, tak jako se bílá látka očisťuje od nedokonalostí.

z lidových modlitebních příruček

Běžným projevem úcty k zesnulým je recitace Fátihy s rukama mírně pozvednutýma, dlaněmi obrácenýma vzhůru. Tak třeba prokazují

i muslimští státníci úctu před hroby neznámého vojína apod. Jiným, kolektivním pietním projevem je veřejná modlitba za nepřítomné, *salát al-ghá'ib*, na příklad za padlé účastníky palestinského lidového povstání.

Klasické islámské právo zná celou řadu zvláštních modlitebních obřadů, konaných navykým způsobem při mimořádných příležitostech. Takovými jsou například modlitba za déšť, modlitba při zatmění slunce nebo měsíce, modlitba při toužebném přání (*salát al-hádža*), modlitba před prosbou o dobré vnuknutí, nebo noční modlitba s přestávkami (*salát at-taráwih*), kterou se věřící mohou modlit v ramadánových nocích.

Zatímco evropský sociologický přístup k islámské modlitbě, představující tak výraznou součást životního rytmu a soudržnosti muslimské obce, zdůrazňuje sociálně integrační funkci tohoto prominentního pilíře náboženství, muslimská tradice klade důraz spíše na očištnou funkci pro jednotlivce.

Modlitba je jako proud svěží vody, plynoucí přede dveřmi každého z nás. Pětkrát denně se do ní noří. Myslíte, že pak ještě zbude něco z jeho nečistoty?

hadíth uvádějí Málik a Ibn Hanbal, v poněkud delším znění Bucháří

Náležitě vykonávání je důležitou podmínkou blaha na onom světě.

Nejprve bude zvažováno, jak se člověk modlil. Je-li výsledek příznivý, dosáhl blaženství, ne-li, je ztracen.

hadíth uvádějí Nasá'í, Tirmidhí a Ibn Hanbal

Modlitba je také chápána jako důvěrný rozhovor s Bohem, který nesmí být nijak rušen. Tento přístup s velkým úsilím o vnitřní intenzitu prožitku široce rozvinula mystika.

Z filosofických hledisek rozlišuje Ibn Síná v krátké stati o modlitbě nezbytnou tělesnou kázeň a pokoru jako vnější stránku modlitby a vzhlížení k Bohu se srdcem a duší očištěnými od přání hmotného světa jako její význam vnitřní. Ghazzálí zase zdůrazňuje, že modlitba nabývá plného smyslu teprve účastí srdce, porozuměním, velebicí úctou, hlubokou vážností, nadějí a pokorou. Modlitba by měla člověka odvést od zlých činů, jinak se naopak Bohu odcizí. Pokora vyjádřená prostrací připomíná člověku jeho vlastní konečnost.

Obličejem se dotýkáš toho nejnižšího: prachu. Když ses tak sám ponížil, věz, že se kladeš na patřičné místo a žeš přiložil správně větev zpátky ke kmeni, neboť z prachu jsi byl stvořen a v prach se navrátíš.

z Ghazzáliho právního traktátu KITÁB AL-WADŽÍZ (Krátká kniha)

Novodobé interpretace muslimských myslitelů zdůrazňují roli modlitby jako prvku kázně i prvku svobody. Poukazují i na její společenský jednotící význam. Výrazné místo dává modlitbě ve svém systému rekonstrukce náboženského myšlení islámu Muhammad Iqbál:

Islám uznává velmi závažný fakt lidské psychologie, totiž vzestup a pokles moci jednat svobodně, a snaží se uchovat moc svobodného jednání jako trvalý a nezmenšený faktor v životě ego. Časové rozvržení denních modliteb, které podle Koránu obnovují samostatnost ego tím, že je přivádějí k úzkému doteku s nejzazším zdrojem života a svobody, má za účel zachránit ego od mechanizujících účinků spánku a zaměstnání. Modlitba je únikem ego od mechanického k svobodě...

Filosofie, podle Iqbála, představuje intelektuální pohled nazírající skutečnost na dálku, systémově, zatímco náboženství s ní hledá užší kontakt. V tomto směru může dosahovat i důvěrného naplnění, a to právě v modlitbě.

Modlitbu je třeba pokládat za nutný doplněk intelektuální činnosti pozorovatele přírody. Vědecké pozorování přírody nám umožňuje úzký kontakt s projevy skutečnosti a tak zaostřuje naši vnitřní vnímavost pro hlubší pohled... Modlitba, ať individuální nebo ve skupině, je výrazem vnitřní touhy člověka po odpovědi ve velebném mlčení vesmíru. Je to jedinečný objevný proces, při němž se pátrající ego samo potvrzuje ve chvíli popření sebe sama a tak odhaluje svou vlastní hodnotu a oprávnění vlastní role jako dynamického činitele v životě vesmíru.

Muhammad Iqbál: REKONSTRUKCE

Praktičtěji zaměřený Balić ukazuje spíše na stránku společenskou.

Spontánní modlitby – děkovné, vlebící a krátké vroucí projevy – odpovídají vnitřní potřebě člověka. Povinná modlitba (salát) naproti tomu plní individuální i společenské úkoly: posiluje společenské vědomí, prosazuje smysl pro kázeň a podněcuje k duševní i tělesné čistotě. Islámské povinné modlitby obsahují i prvky tělesné výchovy a branného utužení...

Arabština při modlitbě je prvkem univerzálnosti islámu. Všude ve světě se muslimové modlí jediným, týmž způsobem. Islámská povinná modlitba je tak i prvkem mezinárodního sepětí.

Smail Balić: RUF VOM MINARET (Volání z minaretu)

Instituce povinné almužny či náboženské daně určené na obecně prospěšné a dobročinné účely se v medínské obci vyvíjela postupně. Důraz na záslužnost dobročinnosti provázel islámské učení od samého počátku. (Stojí za připomenutí, že Ježíš rovněž pokládal almužnu vedle půstu a modlitby za třetí výraz zbožného života – Mt 6:1–18). Korán označuje dobrovolnou almužnu slovem *sadaqa*, které se někdy jak ve zjevených textech, tak později u některých právníků (např. Málíka b. Anas) významově kryje s pojmem zakátu, jenž má být odváděn do státní pokladny. Koránské verše z doby po dobytí Mekky svědčí o nesnázích, s nimiž se Muhammad střetával při využívání prostředků z tohoto zdroje pro své sociální a politické záměry.

A jsou mezi nimi někteří, kdož tě pomlouvají kvůli rozdělování almužny; když z ní něco dostanou, jsou spokojeni, avšak když z ní nedostanou nic, hned jsou rozzlobeni. Kéž jsou spokojeni s tím, co jim Bůh a posel Jeho dali, a nechtě říknou: „Bůh nám postačí a Bůh nám ušetří ze Své laskavosti a taktéž i posel Jeho. A my toužíme jen po Bohu!“ Almužny jsou pouze pro chudé a nuzné, pro ty, kdož je vybírají, pro ty, jejichž srdce se sjednotila, pro otroky a zadlužené, pro boj na cestě Boží a pro toho, kdož po ní kráčí – podle ustanovení Božího, a Bůh je vědoucí, moudrý.

(9:58–60)

Početná místa v Koránu svědčí také o potížích při získávání příspěvků. Dobrovolné almužny se stále více měnily v pravidelnou daň. Nejprve zřejmě ve smlouvách, které Muhammad uzavíral s beduínskými kmeny, přijímajícími islám. Zde vznikala i funkce výběřčích. Obecný duch koránských pokynů, jemuž zůstávají cizí propracovaná schémata pozdějších právních norem, nicméně trvale zdůrazňuje, že věřící mají dávat jako almužnu prostě vše, co jim přebývá (2:219).

V tomto směru si mezi Prorokovými druhy počínal nejdůrazněji Abú Dharr al-Ghifáří, který zdůrazňoval, že věřící si má v osobním vlastnictví podržet jen tolik, kolik skutečně potřebuje. Jeho postava se v moderní době octla na výsluní pozornosti v některých teoriích islámského socialismu, popřípadě v té části islámské levicové literatury, která polemizuje s názory o neslučitelnosti islámu s komunismem. V islámu se stejně jako v křesťanství v průběhu staletí skutečně objevovala radikální sociální hnutí, které zavrhovala majetek a zvláště přepych. Větši-

novým názorem obce bývala zpravidla odsouzena jako heretická, anebo z původního radikalismu sama časem slevila.

Samo slovo zakát je často historicky nepřesně, ale tím neméně sugestivně odvozováno od verbálního kořene vyjadřujícího čistotu; odtud představa zakátu jako morálního očistění majetku činnou sociální solidaritou. Pilíře islámu zakotvují zásady vztahů k Bohu i sociálního chování. Již Tabarí si všiml, že povinnost modlitby je v Koránu velmi často uváděna v blízkém kontextu se zakátem.

Almužna se plně přeměnila v daň záhy po Muhammadově smrti spolu s rozmachem centralizované státní moci chalífátu. Tradice připisuje pravověrným chalífům podrobná fiskální nařízení, která právní věda s drobnými rozdíly podle jednotlivých škol později kodifikovala.

Podle klasického práva se zakát odvádí každoročně z určených druhů majetku, pokud překračují stanovenou hranici *nisáb*. Zdaňovaný majetek zahrnuje vypěstované plodiny, které se rychle nekazí, zvláště obilí, hrozny a datle; dále velbloudy, skot, ovce a kozy, pokud se tato zvířata volně pásla a nebyla využívána k práci; dále zlato a stříbro a zboží uskladněné k obchodování. Ze zemědělských plodin se zakát platí hned po sklizni, z ostatních druhů po roce nepřetržité držby. U plodin činí zakát 10 %, po případě 5 %, jestliže pole musela být uměle zavlažována. Zakát z užitných zvířat se řídí složitými předpisy podle počtu a druhu, zhruba činí asi 2,5 %. Stejná sazba platí pro drahé kovy a zboží. Za *nisáb* se pokládá 5 velbloudů, 20 kusů hovězího dobytka nebo 40 ovcí či koz, u zlata pak 20 *mithqálů* (asi 84 nebo 96 g) a u stříbra asi sedminásobek tohoto množství.

Zakát lze odevzdávat přímo těm, komu má připadnout, správnější je však svěřit ho k rozdělení úřadům. Zakát tak záhy splynul se státními daněmi a pozbýval bezprostřední charitativní smysl. Pokyny pro rozdělování dané citovaným koránským výčtem právníci rozpracovali do podrobného výkladu jednotlivých skupin oprávněných příjemců. Výraz „jejichž srdce se sjednotila“, překládaný také „jejichž srdce mají být usmířena“ nebo „získána“, se vztahuje na Mekkánce, které si Muhammad chtěl získat po dobytí svého rodného města. Jak jej chápat dál, o tom právníci vedli spory. V případě otroků jde o finanční podporu, aby se mohli vykoupit. Skupina bojující na cestě Boží zahrnuje bojovníky, kteří se účastní džihádu mimo pravidelné vojsko, ale „cestou Boží“ lze chápat i budování obecně prospěšných staveb a zařízení. V tomto smyslu se v arabských zemích, osmanské říši i jinde v islámském světě

veřejným kašnám a studnám říkalo *sabíl*, „cesta“. Co se týče zadlužených, některé výklady zdůrazňují zvláště nárok těch, kdo se zadlužili bohubilým činem, a k výčtu řadí také poutníky, kteří potřebují pomoc, aby dosáhli cíle své cesty.

Podle Abú Hurajry Posel Boží vybíral v době sklizně z palem daň v datlích. Ten přinesl své datle, ten zase své, a brzy se mu jich nakupila celá hromada. Jeho vnuci Hasan a Husajn si s datlemi začali hrát. Jeden z nich vzal datli a nesl si ji do pusy. Posel Boží ho viděl, vzal mu datli od úst a pravil: „To nevíš, že Muhammadova rodina zakát nejí?“

ze sbírky Buchářího

Daňová praxe islámských zemí se s postuláty *fiqhu* v různé míře rozcházela a značně se lišila podle místních úprav. Vysoké daně, jež úřady ukládaly a vymáhaly, přesahovaly zákonný zakát a také jejich použití se lišilo od ideálu. Fiskální metody vykořisťování patřily ostatně vždy k příznačným rysům orientálního typu feudálního společenskoeconomického uspořádání, označovaného někdy podle Marxovy poznámky za asijský výrobní způsob.

Přesto si zakát ve vědomí širokých vrstev věncích muslimů uchoval svou tvář jednoho z pilířů náboženství. Zvláštní místo zaujímá čistě dobročinný zakát poskytovaný formou almužny chudým na závěr ramadánu, *zakát al-fitr*. Do dnešního dne dotváří radostnou atmosféru konce postního měsíce a těší se účtě jako záslužný projev ryzí zbožnosti.

Obnovený význam daly principu zakátu novodobé teorie islámského socialismu. Zakát je v nich vedle některých dalších prvků islámského práva, jako jsou zákaz lichvy, dědické předpisy apod., představován jako důležitý princip sociální spravedlnosti a solidarity.

Zásady sociální solidarity lze uplatňovat díky těmto prostředkům: 1) Zákonodárství státu. 2) Zákonodárství sociální solidarity ukládající daně potřebné k ustavení sociální rovnováhy. 3) Zákonodárství upravující veřejné výdaje ukládáním daní pro zlepšení veřejné prospěšných služeb. 4) Zákonodárství upravující znárodnění důležitých přírodních zdrojů (vody, porostů, energie). 5) Zákonodárství o úrocích a prostředcích k uhrazení schodků tím, že bude v případě potřeby odňat přebytek majetku velkých kapitalistů.

Takové je zákonodárství zakátu. „A jsou-li přítomni při rozdělování příbuzní, sirotci a chudí, dejme jim něco z toho a promluvme s nimi slovo vlídné (4:8).“

Mahmúd Abdalmagíd: Arabský socialismus ve světle islámu, publikace Nejvyšší rady islámských studií, Káhira 1964 (tedy z doby Násirových socializačních experimentů)

V podobném duchu chválí morální rozměr islámských hospodářských zásad R. Garaudy. Zdůrazňuje, že zakát z majetku ve výši 2,5 % převádí za život jedné generace soukromý majetek do sociálních pokladen společnosti a znemožňuje, aby kdokoliv vedl lenivý život na základě rodinného zděděného bohatství.

P Ů S T

Třicetidenní půst (*sawm, sijám*) v měsíci ramadánu zavedl Muhammad v Medíně na jaře r. 624 namísto jednodenního půstu, připomínajícího starší, židovský vzor.

Vy, kteří věříte, předepsán vám jest půst, tak jako byl již předepsán těm, kdož před vámi byli – snad budete bohabojní! Postěte se jen po určený počet dní! Ten z vás, kdo je nemocen anebo na cestách, nechť postí se stejný počet dní později. Ti, kdož mohou se postit, však nečiní tak, ti nechť se vykoupí nakrmením jednoho chudého. Kdo však dobrovolně učiní více dobrého, bude to přičteno k jeho dobru. A půst je pro vás lepší – jste-li rozumní. Postním měsícem je měsíc ramadán, v němž Korán byl seslán jako vedení správné pro lidi a jako vysvětlení tohoto vedení i jako spásné rozlišení. Kdo z vás spatří na vlastní oči měsíc, nechť se postí! Ten z vás, kdo je nemocen nebo na cestách, nechť postí se stejný počet dní později; Bůh si přeje vám to usnadnit a nechce na vás obtížné. Dodržujte plně tento počet a chvalte Boha za to, že správně vás vede – snad budete vděční.

(2:183–185)

Pozdější dodatek k těmto veršům upřesňuje, že půst od jídla, pití i pohlavního styku platí jen pro denní dobu.

Jest vám dovoleno přiblížit se v noci postní k manželkám svým... Jezte a pijte až do chvíle, kdy od sebe rozeznáte bílou a černou nit na úsvitu, potom udržujte plný půst už do noci.

(2:187)

Touto úpravou se islám zřetelně odlišil od židovských a křesťanských způsobů postu. Někteří badatelé uvažují o možných vlivech manicheismu nebo zvláštních zvyků některých křesťanských sekt.

Islámští právníci koránské pokyny podrobně rozpracovali, s drobnými rozdíly mezi jednotlivými školami. Povinnost půstu platí pro každého dospělého (*báligh*), duševně (*‘áqil*) a tělesně (*qádír*) zdravého.

Děti jsou vedeny k půstu zhruba od deseti let. Povinnosti jsou zproštěni lidé staří, nemocní, těhotné a kojící ženy, ti, kdo konají těžkou fyzickou práci, a lidé na cestách. Staří a nevyléčitelně nemocní nemohou půst nahradit později, dávají tedy náhradou potravu chudým. Ostatní zanedbané postní dny nahradí později (*qadāʿ*). Půst musí nahradit i ten, kdo jej zanedbal bez platného důvodu, a navíc musí vykonat kajícíny skutek dostiučinění (*kaffára*). Pro závažné případy narušení šaríʿa specifikuje i požadovanou kaffáru.

Půst začíná novoluním po ukončení předchozího měsíce šaʿbánu. Spatření nového měsíce se podle místních zvyků ohlašuje ranou z děla, světly na minaretu nebo jiným tradičním způsobem, v moderní době rozhlasem, televizí a dalšími sdělovacími prostředky. Stejně se také v jednotlivých dnech oznamují či připomínají časy západu a východu slunce, směrodatné pro započetí jídla (*iftár*) a ráno pro zahájení opětovného půstu.

Před každým postním dnem anebo alespoň globálně na počátku ramadánu (zvláště podle Málíkovy školy) musí věřící vyslovit zbožné předsevzetí (*níja*).

Během postních dnů je věřící povinen zdržovat se jakéhokoliv jídla a pití a vůbec polknutí čehokoliv, kouření, pohlavního styku a záměrného zvracení. Má se také vyvarovat svárů, pomluv a neslušných řečí a pokud možno by měl konat dobré skutky.

Když začíná ramadán, otevírají se brány nebes, brány pekel se zavírají a démoni jsou spoutáni řetězy.

...

Půst je ochranný útulek. Ať se postící věřící nedopouští hanebných činů a není hrubý! Jestliže se ho kdo snaží napadnout nebo urazit, ať pronese dvakrát: „Postím se.“ Přisahám při Tom, v Jehož rukou je můj život, že pach z úst postícího se je Bohu příjemnější než vůně mošusu.

Prorokovy výroky ze sbírky Buchářího

V moderní době někteří nemocní přijímají v ramadánu léky, je-li to možné, raději injekčně než per os. Pracovní doba a všechny veřejný život se v postním měsíci přizpůsobuje zvláštnímu rytmu, aby se unavení postící se věřící mohli ve dne prospat, zatímco v noci městská centra hýří světly, hudbou a rušným životem a obchody, restaurace a kavárny zůstávají velkou část noci v provozu.

K přerušení půstu (*iftár*) má věřící přistoupit hned po západu slunce. Místní obyčej určují, kterým jídlem lačný věřící začíná konejšit

hlad. Velmi často jsou to datle s vodou, po nichž pak následuje další, zpravidla bohatá strava. Doporučuje se dobře se najíst ještě před svítáním. Vcelku v islámských zemích v ramadánu, zdánlivě paradoxně, vzrůstá celková spotřeba masa a vůbec potravin; odpovědná úřední místa s tím počítají a starají se o zvýšené zásobování. Ramadán je měsícem sebezapření, ale i radosti, která vyplňuje jeho noci a vrcholí v posledních dnech a o svátcích (*‘id al-fitr* „svátek ukončení půstu“, zvaný též *al-‘id as-saghír* „malý svátek“), jimiž muslimové oslavují ukončení ramadánu.

Tematika půstu a jeho porušení byla přirozeně vždy plodnou půdou pro právníckou kasuistiku. Dodnes zůstává předmětem častých dotazů věřících a dobrozdání náboženských autorit.

Kdo se najedl nebo napil opomenutím nebo omylem, nemusí půst nahrazovat ani vykonat kaffáru. Vysvětá to z výroku Prorokova – ať mu Bůh žehná a dá mu mír: „Kdo při postu zapomněl a pojedl nebo se napil, jeho půst je platný, neboť to Bůh mu dal pojist a napojil ho“, a z výroku „Od Boha může obci přijít omyl nebo opomenutí, proto na ně nehleďte s odsouzením“. Je také známo ustanovení, že kdo si nedopatřením lokne vody při omývání, neporušil tím svůj půst.

A jestliže počátkem půstu je úsvit a koncem západ slunce, tedy ten, kdo pojedl nebo se napil v domnění, že úsvit ještě nenastal, zatímco již svítá, anebo v domnění, že slunce již zapadlo, zatímco nezapadlo, jedl v době postu úmyslně a půst tak narušil. Musí půst nahradit. Jestliže se však mylil v určení času, neprovinil se proti svaté povaze postu a nemusí vykonat kaffáru. Připomíná toho, kdo se domnívá, že již nastal čas k modlitbě, a pomodlí se, a potom se ukáže, že čas ještě nenastal, takže musí modlitbu zopakovat.

Velký Imám Mahmúd Šaltút: AL-FATÁWÁ (Fetvy), Káhira 1966

Zajímavou otázku přinesla velká mobilita moderní doby, kdy mnoho muslimů žije v severních částech Evropy nebo Ameriky, kde se v létě bílý den neúměrně prodlužuje. Pro takovéto případy se právní autority shodly, že je přípustné řídit se poměry na jižnějších rovnoběžkách, kde leží mateřské země islámu, zhruba do úrovně jugoslávského Bělehradu.

Mimo ramadán islám předepisuje půst jako kaffáru při některých proviněních, jako jsou například neúmyslné zabití (4:92) nebo porušení přísahy, a poskytuje prostor také pro bohubilé dobrovolné posty. Na tomto poli bohatá právní literatura rozebírá, které dny jsou pro půst vhodné a které nikoli. Je zakázáno postit se o obou velkých svátcích a nedoporučuje se postit se v pátek. Naproti tomu se však doporučuje

dobrovolný půst při příležitosti 10. muharramu, 9. dhú l-hidždža a 27. radžabu (den *mi'rádže*) a dále pak v týdnu v pondělí a ve čtvrtek.

Moderní islámská publicistika často vyzdvihuje morální hodnoty půstu jako cvičení vůle a také projevu solidarity s chudými, a v souladu se současnou lékařskou vědou také zdůrazňuje zdravotní užitečnost půstu. Silné veřejné mínění ve většině islámských zemí nutí k půstu i méně zbožné spoluobčany. Pro ně i pro cizince jinověrce platí, že by rozhodně neměli porušovat obecný půst pohoršlivě na veřejnosti a měli by jíst a pít nebo kouřit raději v ústraní. Tlak veřejného mínění se ovšem liší podle jednotlivých zemí a společenských prostředí. V některých zemích se prosadila větší míra tolerance, někdy odůvodňovaná potřebami národní výstavby, která je vlastně obdobou úsilí džihádu a tedy důvodem k výjimce.

H A D Ž D Ž

Povinnost vykonat alespoň jednou za život pouť do Mekky ukládá všem dospělým muslimům, mužům i ženám, koránský příkaz.

A Bůh uložil lidem pouť k chrámu tomuto pro toho, kdo k němu cestu může vykonat.

(3:97)

Právní literatura podrobně rozebírá význam uvedeného vymezení. Povinnost platí pro každého, kdo je tělesně i duševně zdrav a má potřebné prostředky k cestě. Neplatí pro otroky a ženy bez manžela nebo mužského příbuzného, který by je doprovodil, a neplatí také tehdy, není-li cesta bezpečná. Bohatý nemocný může také za sebe poslat zástupce, jemuž hradí výlohy. Takovéto opatření může učinit (zvláště podle názoru Šafi'ího školy) i v závěti. Dědic je povinen vykonat hadždž za zůstavitele, jestliže ten jej nemohl vykonat sám.

Korán, a tedy také právo a praxe, pečlivě rozlišují mezi hadždžem a malou poutí *'umrou*. *'Umru* lze vykonat jako záslužný čin individuální zbožnosti kdykoliv, zatímco hadždž představuje hromadnou pouť v určených dnech měsíce dhú-l-hidždža. Povinnosti a obřady v Mekce samé jsou v obou případech prakticky totožné, a obě pouti se také běžně kombinují.

Kdo se vypravuje na pouť, má nejprve doma všestranně uspořádat materiální poměry, zaplatit případné dluhy a zabezpečit rodinu na dobu své nepřítomnosti, a zároveň dostiučinit za různá minulé provinění a učinit upřímné předsevzetí žít nadále ctnostněji vůči Bohu i lidem.

Mekka spolu s Medínou představují posvátné okrsky (*haramán šarífán*), do nichž je zakázán přístup nemuslimům. Věřící si ještě před vstupem do Mekky obleče poutní šat, sestávající ze dvou nesešitých, tj. bezešvých pruhů bílé látky. Jeden si ovine kolem boků jako suknici, druhý si přehodí přes levé rameno a zprava zaváže na uzel. Hlava zůstává nepokryta a za obuv slouží nanejvýš sandály chránící pouze chodidla. Tento šat se stejně jako stav zasvěcení při pouti a při modlitbě nazývá *ihrám*. Po celou dobu *ihrámu*, do níž věřící vstupuje očištěm a vnitřním předsevzetím, nījou, není dovoleno se holit, česat, stříhat si vlasy, vousy či nehty, prolévat krev, trhat rostliny, voňavkovat se nebo pohlavně obcovat. Poutník se má všemožně zdržovat jakékoliv rozmařilosti a hádek. Ženy poutnice se halí do dlouhých šatů kryjících i hlavu.

Bože, zamýšlím vykonat hadždž, usnadni mi jej... Bože, nabízím Ti své tělo, vlasy i krev... Zaříkám se, že se odřeknu žen, vonných látek i šatstva v touze po Tvém zalíbení.

poutní nīja

Charakteristickým heslem od prvních kroků pouti je při různých obřadech i při cestách mezi obřadními místy volání: *Labbajka, Alláhu-mma, labbajka!* „Tobě k službám, Bože, tobě k službám!“ (Jako projev oddané poslušnosti toto volání připomíná hebrejské *hinnéní* „Tu jsem“, jímž odpovídá Hospodinu zkoušený Abraham [Gn 22:1] a také Mojžíš, oslovený z hořícího keře [Ex 3:4], a Izajáš, pověřený prorockým posláním [Iz 6:8].)

Aby poutníci z nejrůznějších zemí islámského světa vykonali složité obřady správně, jsou dnes stejně jako dříve organizováni podle své příslušnosti do národnostních skupin. Řídí se pokyny odborného průvodce, nazývaného *šejch*, *dalíl* nebo *mutawwif*. Tito průvodci pomáhají poutníkům zařizovat vše potřebné.

Po příchodu do Mekky poutník vykoná *tawáf*, tj. sedmkrát obejde Ka'bu. Přitom se snaží políbit černý kámen nebo se jej alespoň dotknout, třebas i hůlkou. Následuje sedminásobný běh mezi pahorky Safá a Marwa mimo obvod mešity. Tento běh (*sa'j*) má připomínat, jak

zde kdysi Ibráhím bezradně hledal vodu pro synka Ismá'íla, umírajícího žízní. Tehdy anděl Džibríl dal podle pověsti vytrysknout prameni Zamzam, jehož vodu poutníci dodnes pokládají za zázračně uzdravující. Pijí ji a před odchodem domů si jí plní láhve a někdy si v ní namáčejí šat ihrámu, v němž budou jednou jako v rubáši pochováni.

Tawáf a sa'j naplňují obřady 'umry, a jestliže poutník nekoná návazné ještě hadždž, může odložit ihrám a dát se ostříhat. Při hadždži zůstává nadále v ihrámu.

Vlastní hadždž začíná 7. dhú-l-hidždža kázáním v chrámu Ka'by (*al-masdzid al-harám*), které podává výklad obřadů. Další den se nazývá dnem napájení (*jawm at-tarwija*). Poutníci společně odcházejí mimo Mekku do údolí Miná, kde konají modlitbu a přenocují. Nazítří ráno stoupají na pahorek 'Arafát, kde po sdružené polední a odpolední modlitbě a dvou chutbách vykonávají za hlasitých zbožných projevů (labbajka...) obřad stání (*wuqúf*) až do západu slunce. Po setmění běží k mešitě Muzdalifa.

A když provádíte běh z 'Arafátu, vzpomínejte Boha poblíže místa posvátného! Vzpomeňte, že On vás uvedl na správnou cestu, zatímco předtím jste byli z těch, kdož bloudí.

(2:198)

Poutí vrcholí 10. dhú-l-hidždža. Tento den krvavé oběti (*jawm an-nahr*) se po celém světě slaví jako Velký nebo obětní svátek (*al-'id al-kabír* aj. Po ranní pobožnosti (*wuqúf*, modlitba a chutba) v Muzdalifě procesí směřuje opět do údolí Miná, kde každý poutník hodí sedm kaménků na západní ze tří velkých hromad, nazývaných *džamra*. Toto počínání symbolizuje kamenování satana, kterého zde podle tradice kdysi Ibráhím zahnal právě kameny. Ďáblu proto přísluší přídomek „kamenovaný“ (*aš-šajtán ar-radžím*).

Potom poutníci v údolí Miná – a spolu s nimi v tentýž den milióny muslimů všude v islámských zemích – obětují podle sunny ovci nebo kozu. Bohatí dříve podřezávali jako žertvu někdy i velbloudy. Maso je záslužné rozdat jako almužnu chudým.

Podle obyčeje se poutníci zdrží ještě tři dny do 13. dhú-l-hidždža. Během těchto dní, nazývaných *ajjám at-tašrīq* podle sušení masa z obětovaných zvířat jako proviantu na zpáteční cestu, poutníci znovu házejí kamínky na džamry v údolí Miná, anebo si v Mekce vynahrazují odříkání předchozích dnů. Před odjezdem z Mekky je zvykem vykonat

‘umru na rozloučenou. Proud poutníků pak směřuje ještě do Medíny navštívit Prorokův hrob.

Pouť do Mekky navazuje na staré předislámské zvyky, které Muhammad začlenil do islámu od druhého roku hidžry. Tento přístup zdůvodnil vírou, že Ka‘bu kdysi vystavěl prorok Ibráhím se synem Ismá‘ílem *jako místo návštěv a útočiště pro lidi* (2:124–129). Muhammad sám po dobytí Mekky vykonal vícekrát ‘umru a vykonal také hadždž, a dal tak příklad pro další praxi obce. Z rozsáhlé sumy obřadů hadždže, k nimž orientalistické bádání zná z valné části zajímavé starosemitské kulturní paralely, platí v islámu za Bohem určený závazný fard pouze ihrám, wuqúf, tawáf a sa‘j. Všechny ostatní prvky jsou sunna.

Hadždž hrál v dějinách islámského světa trvale významnou úlohu jako znak a aktivní činitel široké jednoty společenství. Přispíval také k šíření islámské vzdělanosti, hlavně pro národy z periferie. Po staletí směřovaly do Mekky proudy poutníků, organizované do velkých karavan. Nejvýznamnější bývaly karavany vypravované z Káhiry a z Damašku, a dále pak z Iráku. V čele karavany byl veden vybraný urostlý velbloud nesoucí nádherně zdobená prázdná nosítka *mahmal*, symbolizující suverénní moc panovníků, kteří je vypravili. Káhirska karavana, těšící se nejvyšší prestiži, dopravovala také nový ozdobný přehoz (*kiswa*) na Ka‘bu. Puritánští wahhábovci, kteří posvátné okrsky ovládli od r. 1925, sice značně omezili okázalost karavan, zároveň však převzali silnou rukou odpovědnost za bezpečnost poutníků. Dnes ji ztělesňuje saudské zvláštní ministerstvo hadždže.

Před druhou světovou válkou se počet účastníků poutí pohyboval ročně kolem 70 tisíc. Od padesátých let vytlačila někdejší karavany letecká doprava do Džiddy, vybavené dnes jedním z největších a nejmodernějších letišť, schopným přijímat až 120 letadel denně. Roční počet poutníků se v současnosti blíží dvěma miliónům osob. Zvláště vysoký bývá vždy po sedmi letech o „velkém hadždži“, když 10. dhú-hidždža připadne na pátek.

Kdo vykonal pouť do Mekky (*hádždž*, *hádždží*, v Africe *alhaji* apod.), těší se ve svém okolí úctě. Poutníci jsou při návratu vítáni slavnostní výzdobou domů a mešit. Vykonat pouť a být zachycen na fotografii či kamerou v oblečení ihrámu není bezvýznamné ani pro prestiž státníků islámských zemí. Ve státech s rozvinutým pracovním zákonodárstvím se pro účely hadždže zpravidla počítá s jednorázovým nárokem na zvláštní dovolenou.

Povinnost bojovat za víru krystalizovala v koránských ustanoveních postupně, od požadavků trpělivosti z mekkánského období, přes vyzdvížení práva odražet útoky až po úkol vést aktivní, iniciativní boj za podrobení nevěřících nepřátel, jemuž se rostoucí silou obce otevřela cesta k úspěchu. Tematicke džihádu proti modloslužebníkům je věnována řada medínských veršů, včetně podstatné části pozdní 9. sůry „Pokání“ či „Zproštění“.

A bojujte na stezce Boží proti těm, kdož bojují proti vám, avšak nečiňte bezpráví, neboť Bůh nemiluje ty, kdož se bezpráví dopouštějí.

(2:190)

A bojujte proti nim, dokud nebude konec svádění od víry a dokud nebude všechno náboženství patřit Bohu. Jestliže však přestanou, pak skončete nepřátelství, ale ne proti nespravedlivým.

(2:193)

A je vám předepsán také boj, i když je vám nepříjemný.

(2:216; verš navazuje na pokyny o almužně)

Vy, kteří věříte! Co je s vámi, že když vám je řečeno: „Vytáhněte do boje na cestě Boží!“ jste jako přikováni k zemi? Což se vám líbí více život na tomto než na onom světě? Vždyť užívání života pozemského je nepatrné oproti užívání v životě budoucím! Jestliže nevytáhnete do boje, Bůh vás potrestá trestem bolestným, vystřídá vás národem jiným a nebudete Mu moci v ničem uškodit, neboť Bůh je věru mocný nad každou věcí.

(9:38–39)

Ve vývoji právního systému se džihád úzce přimyká ke klíčovému povinností, avšak místo šestého pilíře zaujal pouze u cháridžovské sekty. Oproti individuálním povinností (*fard'ajn*) byl džihád v systému náboženského práva určen jako *fard 'alá l-kifája*, tj. povinnost kolektivní, již je každý zdravý muž vázán jen tehdy, je-li třeba jeho osobního přispění, nepostačí-li stávající muslimské vojsko. Jestliže při boji „na stezce (či cestě) Boží“ (*fí sabíli 'lláh*) padne, má jako šahíd zabezpečeno ihned čestné místo v ráji.

Povinnost muslimských panovníků vést džihád rozpracovávala islámská klasická mezinárodně právní teorie v systémovém pojetí rozdělení světa na území islámu (*dár al-islám*) a území válečná (*dár al-harb*),

vedle nichž někteří připouštějí ještě území mírových dohod (*dār as-sulh*). Konečným cílem má být islamizace celého světa. Protivníci mají být vždy vyzváni k dobrovolnému přijetí islámu.

Mnohem později, v koloniální době přicházela na pořad dne modifikovaná otázka, jak se stavět vůči nadvládě „nevěřících“ nad územím platícím za dār al-islám. Byla vedena rozsáhlá diskuse zejména o případné povinnosti džihádu muslimů pod britským panstvím v Indii. Mnozí ‘ulamá’ tehdy zastávali názor, že dār al-islám si uchovává svou kvalitu i pod cizí vládou, pokud se dodržují islámské zákony, a že džihád má své oprávnění jenom tehdy, má-li reálné vyhlídky na úspěch.

V šíitském prostředí byla myšlenka džihádu zpravidla spojována s představou konečného světového vítězství islámu vedeného alíjovským imámem. Dokud imám zůstává skryt, věřící vyčkávají jeho příchodu.

V moderní době se představa džihádu vykládá často v nové podobě. V arabském prostředí obraznému výkladu napomáhá sama etymologie slova, jehož kořen vyjadřuje „vynaložení úsilí“. Je vlastně totožný jako u termínu *idžtihád*. Prorokovi se přičítá výrok, že nejvyšším džihádem je přemáhání vlastních vášní. Někteří moderní muslimští autoři v tomto duchu zdůrazňují, že dnes nejsprávnějším džihádem je činorodá práce při výstavbě vlasti. Pojem džihádu v sobě ovšem nese i představu statečnosti. Jiný Muhammadův výrok říká, že nejlepší podobou džihádu je říci tyranům do tváře pravdu.

Jiný moderní přístup (Balić aj.) připouští, že život je boj. Džihád je však výhradně boj obranný; nemůže jít o úsilí šířit víru zbraní, neboť Korán jednoznačně říká *nebudiž žádného donucování v náboženství!* (2:256). Džihád znamená nasazení všech sil pro nábožensky motivovanou humanitu, proti liknavosti a pasivitě. Překládat jej do evropských jazyků souslovími jako „svátá válka“ je zavádějící.

V moderním užití slova může jít samozřejmě také o boj za ušlechtilý cíl, zvláště za národní osvobození. Džihád byl vyhlašován z minbarů mešit i v tisku také při vojenských konfliktech, jako byly trojstranná agrese proti Egyptu v roce 1956 nebo války s Izraelem. Militantní interpretace nabyla znovu na důrazu s oživením fundamentalismu, s islámskou revolucí v Íránu a s vleklou občanskou válkou v Libanonu.

Označení bojovníka za svátou věc – *mudžáhid* – se v moderní době dostalo širokého využití v rozdílných případech. Používali jej například někdejší bojovníci alžírské války za nezávislost a také příslušníci

ozbrojené opozice v Afghánistánu, bojující proti sovětské okupaci a jí dosazenému režimu.

Tradiční evropská představa džihádu jako trvalé hrozby násilí má z muslimské strany svou téměř zrcadlovou obdobu v nedůvěře ke křesťanskému Západu, popřípadě „západnímu imperialismu“, jako trvalému zdroji nebezpečí „křížových tažení“. Tento obraz je na islámském Východě stále živý a islámská publicistika a běžný denní tisk ho příležitostně osvěžují.

Velká mešita v Mekce v době pouti. Uprostřed nádvoří Ka'ba

Poutníci táboří a modlí se v údolí Miná

- Abán b. 'Uthman 23
 al-'Abbás b. 'Abdumuttalib 20
 'Abbás Effendi 203–205
 'Abduh, M. 40, 42n, 55, 81, 146, 174, 212, 251, 257, 260, 267
 'Abdulžabbár, Fálíh 259
 'Abdülhamid II. 139
 'Abdulláh b. 'Abdumuttalib 13
 'Abdulláh al-Akbar (ismá'ílí) 192
 'Abdulmagíd Mahmúd 106
 'Abdulmalik (chalífa) 62
 'Abdumuttalib b. Hášim 13
 'Abdulqádir al-Džilání 168, 170n
 'Abdulqádir (emír) 174
 'Abdulwahháb, M. b. 173
 'Abdurráziq 'Alí 262
 Abdus Salam, Ahmad 261
 Abraha 12
 Abú Bakr (chalífa) 25n, 29, 178
 Abú Bakr Effendi 94, 126
 Abú Dáwúd 52, 54
 Abú Dharr al-Ghifári 104, 155, 180
 Abú Hanífa 93, 119, 121
 Abú Hášim 183
 Abú Hurajra 50, 52, 56n, 83
 Abú Ja'qúb Júsuf 73
 Abú Júsuf Ja'qúb 119
 Abú Lahab 16
 Abú Madján, Sidi 163, 168, 171
 Abú Rajja, Mahmúd 56n
 Abú Sa'íd 163
 Abú Sufján 20
 Abú Sulajmán Dáwúd 121
 Abú Tálib 13, 16
 Abú Zahra, M. 66, 230
 Adam (ar. Ádam) 9, 58, 64, 77–80, 87, 154, 180, 194, 198, 229, 261
 'Adí b. Musáfir, Šejch 200n
 'Adnán 79
 al-Afghání, Džamáluddín 40, 212, 251, 257n
 Aga Khan (Ághá Chán) 194–196
 Ahmad Chán, Sajjid 24, 42, 81
 al-Ahsá'í, Šejch Ahmad 201
 'Áiša bint Abí Bakr 21n, 52, 93
 Ajjúb (Jób) 77
 Akbar (mogulský císař) 53
 al-'Alawí, Ahmad 173
 al-'Alawí, Hádí 264
 'Alí b. Abí Tálib 13, 26, 169, 172, 178, 180–199, 222n
 'Alí ar-Ridá (Rezá) 180, 182n
 Alem ('Álim) A. 254
 Alžběta I. 242
 al-'Ámilí, M. Hasan 185
 Amín, Ahmad 56, 68
 Amín, Qásim 260
 Amír 'Alí (Ameer Ali) 24, 130
 'Amr b. al-'Ás(í) 20, 238
 'Amr b. 'Ubajd 62
 Anas b. Málík 22n, 54
 Ankaráví, Ismá'íl 172
 al-Ansá'í, 'Abdulláh al-Harawí 160
 al-Ansá'í, Abú Ajjúb (Eyüb) 168
 Anawati, G. C. 62, 159, 246
 'Aqíl b. Abí Tálib 192
 al-'Aqqád, Mahmúd 'Abbás 23, 24n, 251
 Aristotelés 66, 73, 149
 'Ásim, Abú Bakr b. Bahdala 30
 al-'Askarí, Hasan 183, 188
 Asterábádí, Sahábí 163
 al-Aš'arí, Abú-l-Hasan 59, 65n, 85, 87
 al-'Ašmáwí, M. Sa'íd 262n
 Atatürk, Mustafa Kemal 174
 Athenagoras I. 250

- 'Attár, Faríduddín 157, 163
 Augustin, Aurelius, sv. 61, 64
 Averroes v. Ibn Rusd
 Avicenna v. Ibn Síná
 al-Awzá'í, 'Abdurrahmán 119, 121
 Ázád, Abú-l-Kalám 43, 251, 262
 'Azzám, 'Abdurrahmán 25
- Ba, Amadu Hampaté 151
 Báb, Sajjid 'Alí M. aš-Širází 202n
 Badawí, 'Abdurrahmán 175n, 270
 al-Badawí, Ahmad 168, 172
 al-Bádžúrí, Ibráhím b. M. 66
 al-Bághawí, Husajn 53, 83, 88
 Al-Baghdádí, 'Abdulqáhir 92, 122
 Bahá'ulláh, Mírzá Husajn 'Alí 203
 Bahírá (mnich) 240
 al-Bajdáwí, 'Abdulláh b. 'Umar 39, 86n, 233
 Balić, Smail 44, 57, 81, 103, 115, 232, 261
 Bamba, Amadu 173
 al-Banná, Hasan 43, 141n, 257, 265
 al-Báqillání, Abú Bakr 66
 Baranov, Ch. K. 221
 Barhebraeus, Gregorius 238
 Barnabá (apokryfní) 236
 Barney, Laura Clifford 203n
 al-Basrí, Hasan 61n, 201
 Bašíruddín Mahmúd Ahmad 207
 al-Batlúní, Šákir 52
 Béjart, M. 254
 Bektáš (Bektaş Veli, Hacı) 172
 Ben 'Ašúr, Táhir 42
 Ben Bádís, 'Abdulhamid 42, 174
 Berque, J. 252
 Bhutto, Z. A. 258
 Bilál b. Rabáh 98
 Bileám 78
 Bilqís 77
 Bint aš-Šáti' ('Áiša 'Abdurrahmán) 25, 45
 Birgevi, Mehmet b. Pír 244
- al-Bírúní, 'Abdurrahmán 236
 al-Bistámí, Abú Jazid (Bajazíd) 157
 Blachère, R. 32
 Boas, F. 209
 Bokar, Tierno 151
 Bossuet, J. B. 141
 Boulainvilliers, H. de 243
 Brunner, E. 267
 Butrus (sv. Petr) 194, 234
 Budovec z Budova, V. 241
 al-Buchárí, M. B. Ismá'il 19, 22n, 48–54, 76, 93, 100, 102, 106, 108, 129, 148, 152
- Cardaire, M. 151
 Catiš, Musa Čazim 164
 Cicero, M. T. 64
 Clay, Cassius (M. 'Alí) 255
 Congar, Y. 250
 Corbin, H. 185, 192
 Cragg, K. 251n
 Cuoq, J. 247
- Čistí, Mu'ínuddín 171
- Daniel (prorok) 240, 254
 Dante Alighieri 85
 ad-Daraqutiní, Abú-l-Hasan 'Alí 53
 ad-Darazí, M. 197
 ad-Dárimí 48
 ad-Dasúqí, Burhánuddín Ibráhím 168
 Dáwúd n. Dáwud (David) 77n, 89
 Declercq, J. 246
 Defoe, D. 70
 Demeerseman, P. 246
 Descartes, R. 149
 Dhú-l-Kifl 78
 Dídát (Deedat), Ahmed 253
 Diderot, D. 243
 ad-Du'alí, Abu-l-'Awad, 180
 Durra, Júsuf 250
 Dža'far as-Sádiq 180, 182–186, 189, 192

- al-Džáhiz, Abú 'Uthmán 178
 Džahm b. Safwán 61
 Džálút (Goliáš) 77
 Džámí, 'Abdurrahmán 163, 168
 al-Džawharí, Tantáwí 41, 46
 al-Džílí, 'Abdulkarím 161
 al-Džubá'í, Abú Alí M. 65n
 al-Džunajd, Abú-l-Qásim 157, 167n,
 170n
 al-Džundí, Anwar 266
 al-Džurdžání, 'Alí b. M. 66
- Emre, Yunus 164
 Enbáqom 24
 Erasmus Rotterdamský 241
 Eriugena, Jan Scotus 64
 Evans-Pritchard, E. 46
 Evžen Savojský 236
 Ezechiel 78
 Ezop 78
- Fajsal (král) 263
 Fansúrí, Hamza 164
 al-Fárábí, Abú Nasr 59, 68n, 72, 149
 al-Fárid, 'Umar b. 163n, 166
 Fárúqí, Kamál 145
 al-Fárúqí, Ismá'íl Rágí 43, 46, 145
 Fátima (dcera Prorokova) 13, 26, 183
 Fátima (sestra Rezova) 182
 Fazlur Rahman 145
 Fleischer, H. O. 39
 Flügel, G. 244
 František I. (král) 242
 Fridrich Falcký 242
 Fyze, A. A. 192
- Galén 149
 Galijev, Sultán 266
 Garaudy Roger (Radžá') 44n, 107,
 118, 141, 155, 254, 271,
 Garcin de Tassy, J. H. 244
 Gardet, L. 62, 159, 179, 217, 246
 Geffré, C. 250
- al-Ghazzálí, Abú Hámid M
 59 79–75, 83n, 102n, 126, 146, 149–
 151, 156, 160, 166, 169, 218, 229
 Ghulám Ahmad, Mírzá 205–207
 Goethe, J. W. 243
 Goldziher, I. 42, 55, 153, 244 246
 Guénon, R. 254
 Guillaume, A. 228
- Hábíl (Ábel) 77n
 al-Haddád, ustád 250
 Háfiz, Šamsuddín M. 163
 Hafsa bint 'Umar 22
 Hagar 240
 Hajkal, M. Husajn 25, 56
 al-Hákim bi-amri-lláh 197–199
 al-Halabí, Ibráhím 119
 al-Halládž, Husajn Mansúr 158n
 163 166, 170, 186
 Halm, H. 192
 Hárún (Áron) 77, 230
 Hárún ar-Rašíd 119, 194
 al-Hasan b. 'Alí 180, 183
 al-Hasan b. as-Sabbáh 192
 Hawwá' (Eva) 78n
 Herder, J. G. 211
 Herskovits, M. 210
 al-Hillí, Džamál 188
 Hopkins, G. E. 249
 Hrbek, I. 32, 33, 153, 233
 Húd (prorok, Heber) 77n
 Hudhajfa 155
 Hudžwírí, Abú-l-Hasan 159, 169
 al-Husajn b. 'Alí 27, 172, 180–183,
 221, 232
 Husajn, M. Kamil 43, 153, 252n
 al-Husajní, Hádž Amín 249
 Huwajdí, Jahjá 67
- Chadídža 13, 16, 22, 130
 Chajjám, 'Omar 163
 Chalafulláh, M. A. 41n, 44n
 Chálid b. al-Walíd 20

- Chálid M. Chálid 25, 252, 262
 Chalil b. Isháq 120
 Chamís, Džumajjil b. 179
 Chardin, Teilhard de 271
 Charnay, J. P. 258
 Chawla al-Hanafíja 183, 187
 al-Chidr 78, 83, 167
 Chiláf, 'Abdulmun'im M. 269
 Chodkiewicz, M. 254
 Chomejní, Rúholláh H. 143, 182, 190, 264n
 al-Chwárizmí, M. b. Músá 59

 Iamblichos 67
 Ibád, 'Abdulláh b. 179
 Ibn 'Abbás 35, 89
 Ibn (al-)Arabí, Muhjiddín 40, 161n, 165, 167, 170, 174n, 189, 201
 Ibn Bábawajhi as-Sadúq 188
 Ibn Bádždže (Avempace) 70
 Ibn al-Džawzí 53, 159
 Ibn Hanbal, Ahmad 52, 65, 87, 102, 120, 153
 Ibn Hazm, Abú M. 'Alí 121
 Ibn Hišám 15, 24
 Ibn Chaldún, Walíjuddín 35n, 39, 59, 60, 89, 154, 156, 212
 Ibn Isháq 14n, 23n, 50
 Ibn Kathír, 'Umar 38
 Ibn Mádža 53
 Ibn Nusajr 196
 Ibn Qajjim al-Džawzíja 120
 Ibn Qudáma al-Maqdisí 85, 120, 123
 Ibn Qutajba 53, 149
 Ibn Rušd, Abú-l-Walíd M. 71–75, 83, 122, 150
 Ibn Sírín 215
 Ibn Síná, Abú 'Alí 69, 72n, 89, 102, 186, 188n
 Ibn Tajmíja, Ahmad 75n, 120n, 146, 159, 165, 188, 218, 259
 Ibn Tufajl, Abú Bakr 70n
 Ibn Wádih 233

 Ibráhím (Abraham) 11, 77, 79–81, 97, 111–113, 194, 246–249
 Idrís (Enoch?) 77, 79, 83
 Idrís (libyjský král) 173
 Idrís, Sidi 168
 al-Ídží, 'Adududdin 75
 Iljás (Eliáš) 77, 83, 167
 'Imrán (Amram) 77, 87, 230
 'Inájat-Alláh Chán, M. al-Mašriqí 43, 45n, 81
 Iqbál, M. 42, 79–81, 103, 252, 260, 268
 'Iráqí, Fachruddín 163
 Irmijá (Jeremjáš) 78
 'Ísá (Ježíš) 77n, 81–83, 194, 206, 228–237
 al-Isfahání, Abú-l-Faradž 235
 Isháq (Izák) 77, 79
 Ismá'il (Izmael) 77, 79–81, 111–113, 194, 240
 Ismá'il b. Dža'far as-Sádiq 183, 191
 Iskandar Dhú-l-Qarnajn 78
 Ivanow, W. 192
 Izajáš 32, 78, 111, 252

 Jackson, M. 255
 Jahjá (Jan Křtitel) 77
 Jan XXIII. 247
 Jan Damašský sv. (Júhanná ad-Dimašqí) 234, 254
 Jan-Pavel II. 248n
 Ja'qúb (Jákob) 77
 al-Jasa' (Eliša) 77
 Jasaví, Ahmad 164
 Jaspers, K. 209
 Jazíd b. Mu'áwija 200n
 Ježíš (v. t. 'Ísá) 104, 153, 228, 240, 247–254
 Jomier, J. 246
 Júhanná al-Ma'madání (Jan Křtitel) 77, 254
 Júnus (Jonáš) 77
 Júsuf (Josef) 77, 178
 Júša' (Jozue) 77

- Kant, I. 149
 Karel Veliký 239
 al-Kázim, Músá 182n
 Kierkegaard, S. 176
 al-Kindí, ‘Abdulmasih (nestorián) 239
 al-Kindí, Ja’qúb b. Isháq 68n
 al-Kisá’í 78
 Komenský, J. A. 242
 al-Kulajní, M. b. Ja’qúb 184

 Lacroix, J. 270
 Lahbábí, M. ‘Azíz 209, 246, 270n
 Lefèbvre, M. 255
 Leibniz, G. W. 70, 211, 243
 Lessing, G. E. 243
 Lévi-Strauss, C. 210
 Lings, M. 173
 Luckij, V. B. 211
 Ludvík XIV. 141
 Lullus, R. 241
 Luqmán 78
 Lustiger, J. M. 255n
 Lút (Lot) 77, 79
 Luther, M. 242

 al-Ma’arrí, Abú-l-‘Alá’ 85, 240
 MacDonald, D. B. 244, 249
 al-Mahallí, Džaláluddín 38
 Mahfúz, Nagib 25
 Machlas, Sidi 168
 al-Makkí, Abú Tálíb 159
 Makedonius 240
 Málík b. Anas 50, 53, 103n, 120, 145
 Malvezzi, A. 239
 al-Ma’mún (chalífa) 65
 al-Mansúr b. Sargun 239
 al-Maqrízí, Taqíjuddín 186
 Maracci, L. 243
 Marjam (Marie Panna) 77, 228–234, 248
 Marx, K. 210
 Massignon, L. 165, 246, 250

 al-Mas’údí, ‘Alí b. Husajn 10, 236
 al-Máturídí, Abú Mansúr 65
 al-Máwardí, Abú-l-Hasan 139–141
 Mawdúdí (Maudoodi), Abú-l-A’lá 44, 57, 141, 143, 207, 258, 263, 265n
 Mehmed II. Fátih 241
 Mír Dámád 189
 Mír Dard, Chwádža 164
 Mirjam (sestra Áronova) 230
 Mírzá Husajn ‘Alí v. Bahá’ulláh al-Miskawajh, Abú ‘Alí 149n
 al-Misrí, Dhú-n-Nún 157n, 164
 Mojžíš v. Músá
 Montecroce, Ricolto da 241
 Monteil, Vincent Mansúr 254
 Montesquieu, Ch. L. 211, 243
 Mounier, E. 270
 Mu’áwija b. Abí Sufján 27
 Muhammad – Prorokovi je věnována I. kap. a jeho jméno prochází celou knihou
 Muhammad, Abú-l-Qásim (mahdí) 183, 188
 Muhammad ‘Alí, Maulví (ahmadí) 207, 236
 Muhammad al-Báqir 183
 Muhammad b. al-Hanafíja 183, 187
 Muhammad b. Ismá’íl 183, 194
 Muhammad an-Naqí 183
 Muhammad at-Taquí 182n
 al-Muhásibí, Hárith b. Asad 156
 al-Muqaffa’, ‘Abdulláh b. 149
 Muqátil b. Sulajmán 36
 Murad III. (sultán) 242
 Músá (Mojžíš) 77n, 81n, 93, 111, 167, 194, 198, 240
 Muslim, Abú-l-Husajn b. al-Hadždžádž 48, 52n, 152
 al-Mutawakkil (chalífa) 65

 an-Nábulusí, ‘Abdulghaní 163
 Nadawí, M. Haníf 57
 Nádir Šáh 186

- Napoleon Bonaparte 243n
 Naqšband, Bahá'uddín 172
 an-Nasafí, 'Umar Nadžmuddín 60, 75
 an-Nasá'í, Abú 'Abdurrahmán 53n
 Násir-e Chosrau 192
 Násir (Gamál 'Abduunnásir) 208, 259
 an-Náši', 'Abdulláh b. M. 64
 an-Nawawí, Abú Zakaríjáh Jahjá 152n
 an-Nazzám, Ibráhím 64
 Nesimi, Sajjid 'Imáduddín 164
 an-Nimajrí, Dža'far 135
 Nizámí, Iljás b. Júsuf 163
 Nöldeke, T. 32, 244
 Núh (Noe) 77, 79, 194
 an-Nu'mán, Qádí 193
- Órigenés 61
 Osman Yahia 271
- Palacios, Asín 166
 Parwez, Ghulám Ahmad 43–45, 56, 81
 Pascal, B. 74
 Pavel sv. 26, 229, 247
 Pavel VI. 247
 Pelagius 61
 Petr z Cluny 241
 Pius II. 241
 Pius V. 236
 Platón 66, 149
 Plótínos 67, 68, 193
 Porfýrios 67, 149
 Postel, G. 242
 Proklos 67
- Qábíl (Kain) 77n
 al-Qaddáh, 'Abdulláh b. Majmún
 192, 194
 Qárún (Kórach) 77
 al-Qušajrí, Abú-l-Qásim 159n
- Rábi'a al-'Adawíja 166
 Radwán, Fathí 25
 Rahner, K. 247, 250
- Raští, Sajjid Kázim 202
 ar-Rází, Fachruddín 39, 75
 ar-Rází, Zakaríjáh 240
 Reland, A. 243
 Renan, E. 11, 211, 216n, 239
 Rezá v. 'Alí ar-Ridá
 Ridá, M. Rašíd 40, 56, 81, 146
 ar-Rifá'í, Ahmad 171
 Ritter, H. 159
 Robert z Chesteru 241
 Rodinson, M. 216
 Rousseau, J. J. 243
 Rúmí, Mawláná Džaláluddín 162—
 164, 168, 171, 174, 215
 ar-Rummání, 'Alí b. 'Ísá 34
 Ruqajja (dcera Muhammadova) 13
 Rushdie Salman 23, 134
 Rypka, J. 165
- Sabellius 240
 Sa'dí, Mušarrifuddín 163
 as-Sadr, M. Báqir 266
 Sadrá, Mollá 189, 201
 Sajjid Qutb 46, 259, 266
 Sálih (prorok) 77n
 Salmán al-Fárisí 19, 180, 196, 198
 Sám (Šém, syn Noemův) 194
 Sana'í, Abú-l-Madíd 163
 as-Sanúsí, M. b. 'Alí 173
 Selim I. 139
 Sergius (mnich) 240
 Sezgin, Fuat 55
 Shoghi (Shawqí) Effendi 203
 Sidqí, M. Tawfíq 56
 Sirdár, Ahmad M. 79
 Schacht, J. 55
 Schmidt, W. 43
 Schwally, F. 32
 Snouck-Hurgronje, C. 244
 Spencer, H. 40
 Stevens, Cat 255
 Subh-e azal, Mírzá Jahjá 203
 as-Subkí, Taqíjuddín 120

Suhrawardí, Šihábuddín 158, 201
as-Sujútí, Džaláluddín 38, 121
Sulajmán (Šalomoun) 77n, 88n
Sultan Veled 164, 171

aš-Šádhilí, Abú-l-Hasan 171
aš-Šáfi'í, M. b. Idrís 120
aš-Šahrastání, Abú-l-Fath 75
aš-Šajbání, M. b. Hasan 119
Šalabí, Mahmúd 25
Šaltút, Mahmúd 41, 45, 109, 131,
137n, 145
Šaríf, M. M. 268
Šaríf al-Murtadá 181
Šaríf Rádí 181
aš-Šarqáwí, 'Abdurrahmán 25
Šimon z Kyrény 233
Širází, ájatolláh 266
aš-Širází, Sajjid 'Alí M. – v. Báb
Šíth (Šét) 79, 194
Šu'ajb (Jitro?) 77n, 198
Šuštari, Núrulláh 186

at-Tabarí, Abú Dža'far 35, 37n, 86,
121, 233
at-Taftazání, Sa'duddín Mas'úd 60,
140

Táhá Husajn 25
Tálút (Saul) 77
Tawfí, Nadžmuddín 146
Tawfiq al-Hakím 25
ath-Tha'álíbí, Abú Mansúr
'Abdulmalik 35
ath-Tha'labí, Abú Isháq Ahmad 78,
81, 231, 233n
ath-Thawrí, Sufján 119
Theofanés 239
Thorez, Clément Abdel-Rahman 254
at-Tidžání, Abú-l-'Abbás 173
at-Tirmidhí, Abú 'Ísá M. 36n, 52, 54

Tomáš Akvinský sv. 67, 217
Tolstoj, L. N. 40
Toynbee, A. 208
Túmá (sv. Tomáš, apoštol) 234
at-Túsí, Násiruddín 188

'Umar b. al-Chattáb 25n, 29, 178,
237n

Umm Kulthúm
(dcera Muhammadova) 13

'Urwa b. Zubajr 23
'Uthmán b. 'Affán 26n
'Uzajr (Ezdráš) 77

Vico, G. 211
Vitray-Meyerovitch, Eva de 254
Volney, C. F. 211
Voltaire, F. M. A. 211, 240, 243

Wahb b. Munabbih 23
al-Wáqidí, M. b. 'Umar 24, 35, 50
Watt, W. M. 209
Walijulláh, Šáh 42, 259
Waraqá b. Nawfal 14–15, 235
Wásil b. 'Atá' 62
Weber, M. 209, 216, 267
Wittfogel, K. 210

Zafrulláh Chán, M. 83, 206n
Zajd b. 'Alí Zajnul'ábidín 183, 187
Zajd b. Thábit 29
Zajnab (dcera Muhammadova) 13
Zajnab (židovka) 20
Zajnul'ábidín, 'Alí 182n
Zakaríjā (Zachariáš) 77
az-Zamachšarí, Abú-l-Qásim 39, 42,
45, 87
Zijául Hak (Zijá'ul-Haqq) 135, 263
az-Zúzání, Hamza b. 'Alí 198
Zvěřina, J. 256

(Obsahuje pouze výběrově nejvýznamnější arabské, popř. jiné orientální termíny z islámské dogmatiky, práva a kultury s odkazem na ta místa, kde je explicitně nebo kontextem vysvětlen nebo modifikován jejich význam. Středník upozorňuje na různé významy téhož slova.)

‘áda 66; 140	bairam 222
adab 150	baj’a 20, 169
adhán 97n	balágha 34
ahl al-‘adl wa-t-tawhíd 64	báligh 96, 107, 123
ahl al-bajt 180	baqá’ 165
ahl adh-dhimma 124, 237	barzach 84
ahl al-hall wa-l-‘aqd 140	basmala 29
ahl al-kahf 78	bašír 77
ahl al-kitáb 20, 237	bátíl 126
ahl as-sunna wa-l-džamá’a 26, 48	bátin 152, 192n
ahl al-wasat 148	bid’a 24, 48, 65, 92, 173
ahwál šachsija 127	bilá kajfa 66
achbár, <i>sg.</i> chabar 184; 189	burhání 71
achláb 149n	
ája, <i>pl.</i> áját 29; 230	dadždžál 83, 233
‘amal 61; 266; 271	da’íf 51
amán 124	dár (al-harb; al-islám; as-sulh) 114n
‘an’ana 49	dervíš 156
ansár 16	dhikr 28; 96, 167
‘aqída 60, 117	dija 123, 134
‘áqil 96, 107, 123	dín 151
‘aql 68; 193, 198; 199	du’á’ 96
arkán ad-dín 91	džabríja 61
asbáb an-nuzúl 32, 46	dža’farí (madhab) 121, 186
asháb 16	džáhilíja 9
al-asmá’ al-husná 63	džahím 85
‘ašúrá 221	džá’iz 125
‘awra 97	džahmíja 61
‘azzába 179	džámi’ 223
‘Azrá’íl 82, 87	džamra 112
azraqíja 179	džanába 93
	džanáza 101
	džanna 43, 84

- džarírí (madhab) 121
 Džibríl 14, 28, 86, 111, 230
 džihád 18, 114–116
 džin 10, 40, 87–90
 džizja 237n
- fajd 68
 falsafa 66–73
 faná' 157, 165
 faqíh, *pl.* fuqahá' 118, 143, 190, 226
 fará'id 132
 fard 98, 113, 114, 124
 fásid 126
 fásiq 60, 123
 Fátiha 30n, 36–38, 100n
 fatwá (fetva) 121
 fi'l 47
 fiqh 58, 118–127, 144–146
 firqa, *pl.* firaq 177
 fitra 153
 furqán 28, 43
 furú' 121
- ghadír 184, 222
 ghajba 185, 189
 ghúl 89
 ghulát 187, 196n
 ghysl 93
- hadára 117
 hadath 93
 hadd, *pl.* hudúd 133n; 193n; 198
 hadíth 47–57 (*celá kap.* III)
 hadždž 91, 110–113
 háfiz 28
 hál 157, 165
 halál 125
 halqa 169
 hanafí (madhab) 119
 haníf 11, 81
 haqq 158, 164; 133
 harám 125
 hasan 51
- hašwíja 66
 hawárijún 234
 hidána 129
 hidžra 16; 220
 híla, *pl.* hijal 122
 hubs 132
 húr, húrín 84
 hurúf muqatta'a 35, 45n
- chalífa, *pl.* chulafá' 26, 139, (chulafá' rášidún) 26
 chalwa 169; 199
 chamr 136
 chánqáh 169
 charádž 237
 cháridža 178n
 chiláfa (*tj.* chalífát) 139–141
 chirqa 156
 chulla 159
 chutba 101
- 'ibádát 73, 91 *a celá kap.* V
 ibádovci 171
 Iblís 87
 'íd 101, 109, 222
 'idda 128
 i'džáz 33
 idžmá' 37, 118, 120, 145, 261
 idžtihád 40, 75, 115, 118, 214, 259
 'ifrít 88
 iftár 108
 ihrám 98; 111, 113
 ihsán 151
 ichtiláf 122
 ichwán 169; – as-safá' 59, 69, 192;
 – muslimún 141n
 iláh 10–11, 92
 'ilm 59, 118
 imám 180 196: 225n
 ímán 92, 151
 indžíl 78, 230, 235–237
 al-insán al-kámil 22, 161n, 194
 'isma 188

isnád 36, 49
 isrá' 24
 Isráfil 87
 isrá ílját 45
 istihsán 119
 istinbát 218
 istirhám 145
 istisháb 120
 istisláh 120
 'išq 165n
 iśráq 158
 ithnášršaríja 187
 'itq 124

 kaffára 108, 124
 káhin 10
 kajsáníja 187
 kalám 59, 62–67
 karáma, *pl.* karámát 167
 karrúbíjún 86
 kasb 66
 kašf 165
 al-Kitáb 28
 kitábíja 128
 kitmán 179, 185n
 kumún 64

 madhab 119–121
 madrasa 213, 224
 madžnún 15
 magházi 23
 mahabba 165n
 mahdí 187n, 191
 mahr 127
 mahram, *pl.* mahárim 127
 majsir 136
 majta 93, 135
 makrúh 125n
 malak, *pl.* malá'ika 86n
 Málik 86
 mandúb 125
 mansúch 35, 45
 manzil 30

 maqámát 165: 198
 marabut 169
 márid 88
 ma'rifa 59, 74, 157, 159
 maslaha 40, 146
 matn 49
 mawdú'át 51
 mawlá 225
 mawlid 24, 221
 mihráb 97, 224
 Miká'il 86
 minbar 101, 224
 mi'rádž 24, 110, 222, 233
 mu'adhdhin (muezzin) 226
 mu'ámalát 91
 mubáh 125
 mubára'a 129
 mudradž 51
 mudžaddid 121, 205
 mudžáhid 115
 mudžtahid 118
 muftí 226
 muhádžir 16
 muhkamát 35
 muchátara 136
 mulk 27, 139
 munáfiq 17
 Munkar 82
 muqarrabún 86
 murdži'a 61
 muríd 169; 173
 muršid 169, 174
 murúwa 10, 149
 musannaf 52
 musnad 52
 mustahabb 125
 mušáhada 59, 165
 mut'a 128
 mutakallimún 62
 mu'tazila 42, 62–66, 83
 mutašábihát 35, 37
 mutawwif 111

- nabí 14, 77
 nádžija 178
 nadžis 93
 nafaqa, *pl.* nafaqát 129
 nahda 209
 Nakír 82
 namáz 96
 násich 35, 45, 50
 nátiq 193n
 nihla, *pl.* nihal 177
 níja 94, 111, 149

 pejghámbar, peygamber 77
 pír 169

 qadaríja 61n
 qadá' 96n, 108
 qadhf 133
 qádi 140, 226
 qá'im az-zamán 188
 qalaq 160, 175
 qarmaté 191
 qatl 134
 qawl 47
 qibla 18, 97
 qíjás 118
 qimár 136
 qírá'a mašhúra 29
 qisás 134
 Qur'án (Korán) 28 *a celá kap. II*
 qutb 162, 167

 radž'a 184, 189
 ra'j 36, 118–121
 rak'a 98–101
 rasúl 14, 77
 ribá 136
 ribát 169
 ridda 26; 133n
 rúh al-quḍus 234

 sadaqa 104
 sadž' 13

 sadždžáda 96
 sahábí 49
 sahíh 51
 sa'j 111
 salaf 48, 257
 salafíja 40, 173–175, 258
 salát 91, 96–103
 samá' 170, 174
 sámít 193n
 samúm 87
 satr 97; 185
 sawm 91
 sífát Alláh 63
 silsila 49; 169
 síra 15, 23
 sirát 83
 subha 167
 sudžúd 98
 súfí, súfismus 156 *a celá kap. VIII*,
 215
 sunna 26; 47 *a celá kap. III*; 98, 125
 súra 29n

 saháda 91n, 270
 šahíd, *pl.* šuhadá' 83, 92
 šajtán 87n, 112
 šar', šarí'a 35, 59, 117 *a celá kap. VI*
 šatahát 157
 šejch 111; 169; 201, 225
 ší'a 26
 širk 10, 15, 228
 šúra 141
 šurút 96; 199
 tábí'ún 49, 212
 tadžwíd 33
 tafsír 34–46, 217
 Tághút 88
 tahára 91, 93–95
 tahríf 18, 235
 tajammum 94
 takbír 98, 101
 taláq 128
 talfiq 145

tanásuch 196, 198
 taqíja 179, 185n, 218
 taqrír 48
 taríqa, *pl.* turuq 167, 168–175
 tartíl 33
 tasawwuf 155, v. súfismus
 tašbíh 63
 tawaddu' 93
 tawáf 93, 111
 tawba 133
 tawhíd 59, 63
 ta'wíl 35, 63, 65
 ta'zija 181n
 ta'zír 133
 tekke 169

 'ulamá', *sg.* 'álim 118, 139–143, 190,
 213n, 225
 umm al-Kitáb 28
 ummí 13
 'umra 20, 110
 'urf 119, 140
 usúl 59, 118; 189
 usúljún 258

velájat 180, 185
 velájat-e faqíh 143

 wadžd 160, 165
 wádžib 124
 wahhábovci 173, 259
 wahj 57, 71
 walí 127; 167; 180
 wilája v. velájat
 wird 96, 170
 wudú' 93–95
 wuqúf 112

 zabánija 86
 záhid 156
 záhir 121, 152, 193
 záhirí (madhab) 121, 145
 zakát 48, 91, 104–107
 zaqqúm 85
 záwija 169
 ziná' 133
 zuhd 22, 155

LUBOŠ
KROPÁČEK
DUCHOVNI
CESTY
ISLÁMU

TYPOGRAFIE ZDENĚK STEJSKAL
REPRODUKCE FOTOGRAFIÍ MILAN ZEMINA
VYDALO NAKLADATELSTVÍ VYŠEHRADEK, SPOL. S R. O.,
ROKU 2015 JAKO SVOU 1384. PUBLIKACI
ŠESTÉ, OPRAVENÉ VYDÁNÍ. STRAN 312
REDAKČNĚ ZPRACOVALA KATEŘINA ZERZÁNOVÁ
ODPOVĚDNÝ REDAKTOR MARTIN ŽEMLA
VYTISKLY TISKÁRNY HAVLÍČKŮV BROD, A. S.
DOPORUČENÁ CENA 388 Kč

NAKLADATELSTVÍ VYŠEHRADEK, SPOL. S R. O.,
PRAHA 3, VÍTA NEJEDLÉHO 15
E-MAIL: [INFO@IVYSEHRAD.CZ](mailto:info@ivysehrad.cz)
[WWW.IVYSEHRAD.CZ](http://www.ivysehrad.cz)

ISBN 978-80-7429-598-0